

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Andrea Smrčková

**Mytologie a ideologie „dětských“
sémiotických kódů v časopise Sluníčko
před a po r. 1989**

Bakalářská práce

Praha 2008

Autor práce: **Andrea Smrčková**

Vedoucí práce: **PhDr. Otakar Šoltys, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2008**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

SMRČKOVÁ, Andrea. *Mytologie a ideologie „dětských“ sémiotických kódů v časopise Sluníčko před a po r. 1989*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2008. 65 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Otakar Šoltys, CSc.

Anotace

Bakalářská diplomová práce „Mytologie a ideologie „dětských“ sémiotických kódů v časopise Sluníčko před a po r. 1989“ pojednává o specifickém způsobu konstrukce světa na stránkách dětského časopisu. Vzhledem k rozsahu bakalářské práce byla k analýze zvolena dvě úzce časově ohraničená období, ročníky 20 a 40.

K teoretické stránce patří nejen popis hlavní metody – sémiotická analýza, ale také nastíní problematiku psychologického vývoje dítěte, žánrů určených pro dětské čtenáře a stručné vysvětlení proměn chápání mytologie od počátku dějin lidstva do současnosti. Snahou v praktické části práce bylo objevit a rozkrýt mýty spojené s několika tématy (rodina, svátky, vzdělávání, práce a rozdíly mezi lidmi). Na základě Barthovy teorie mytologie a ideologie byla provedena sémiotická analýza primárního systému, tzn. jazyka vybraných textů (zastoupena je poezie, próza i redakční materiály, které lze nazvat pracovní listy – rozvíjí schopnosti dítěte) a také několika obrázků, které měly pro analýzu zásadní význam. U charakteristických materiálů jsme zkoumali, co se děje s částmi znaku (označující a označované) z primárního systému, pokud přejdou do systému sekundárního, který Barthes nazývá metajazyk nebo také mytologický systém.

Zvláštní kapitola se věnuje reklamě, která se objevila až ročníku 40. Zejména na příkladě reklamních sdělení je patrná mytologizace obsahů ve Sluníčku.

Podle prvotní hypotézy nejsou změny v mytologizaci a ideologizaci příliš podstatné, zjištění na základě analýzy materiálů z obou ročníků ovšem tuto hypotézu překročila. Neměnný je mýtus pouze v případě některých témat (např. rodina); změny v mytologii jsou propojeny s ideologickou proměnou, což je zřejmé např. u tématu svátky nebo práce.

Annotation

Diploma thesis „Mythology and ideology of “children's“ semantic codes in the magazine Sluníčko before and after year 1989“ deals with a specific way of construction of reality. We worked with two volumes, No. 20 and 40. Theoretic part deals with the description of main method – semiotic analysis, but also with psychological development of a child, genres intended for a child reader and with the transformation of mythology.

We tried to detect myths connected with some topics (family, festival, education, work and differences among people). We carried out semiotic analysis based on the Barthes' theory of mythology and ideology. We studied what happens with the parts of sign in the prime system, if they move into to the secondary system. Barthes called this system metalanguage or also a mythological system.

Another chapter deals with advertising that appeared in volume 40. According to the primary hypotheses there aren't changes in mythology and ideology. After we had analysed texts and also some pictures, we recognized that our inquests aren't definite. The myth has not been transformed only in the event of some subjects (e.g. family); changes in mythology are connected with an ideological transformation (e.g. subjects work and festival).

Klíčová slova

dětské časopisy, Sluníčko, sémiotická analýza, mytologie, ideologie

Keywords

magazines for children, Sluníčko, semiotic analysis, mythology, ideology

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Rozsah práce je 100 820 znaků s mezerami a bez příloh.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 15. května 2008.

Andrea Smrčková

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Otakaru Šoltysovi, CSc. za cenné rady a připomínky, které mi poskytl během psaní této práce.

Obsah

ÚVOD.....	11
1. Teoretický a metodologický rámec práce.....	12
1.1 Strukturalismus a sémiologie.....	12
1.2 Mytologie.....	13
1.2.1 Historie mýtů.....	13
1.2.2 Proměny mýtů.....	14
1.2.3 Mýty a jejich vztah k lingvistice.....	16
1.2.4 Mýtus dnes.....	17
1.3 Ideologie.....	19
1.4 Dětský čtenář.....	20
1.4.1 Dětský čtenář z hlediska vývojové psychologie.....	20
1.4.2 Žánry pro dětské čtenáře.....	21
2. Sémiotická analýza časopisu Sluníčko.....	23
3. Ročník číslo 20.....	24
3.1 Mediální obraz světa v ročníku 20.....	24
3.1.1 Rodina.....	24
3.1.2 Vzdělávání.....	33
3.1.3 Práce.....	34
3.1.4 Svátky.....	36
3.1.5 Rozdíly mezi lidmi.....	40
3.2 Dílčí závěry.....	40
4. Ročník číslo 40.....	42
4.1 Mediální obraz světa v ročníku 40.....	42
4.1.1 Rodina.....	42
4.1.2 Vzdělávání.....	47
4.1.3 Práce.....	50
4.1.4 Svátky.....	52
4.1.5 Rozdíly mezi lidmi.....	55
4.2 Dílčí závěry.....	58
5. Reklamní sdělení.....	59

6. Závěr.....	61
 Resumé.....	63
 Summary.....	63
 Vysvětlivky	
 Použitá literatura	
 Seznam příloh	
 Přílohy	

Úvod

Na úvod naší práce bychom chtěli vysvětlit, co nás vedlo k výběru tématu a proč považujeme za důležité se jím zabývat. Z původního všeobecného záměru věnovat se některému z dětských časopisů vykryštovala myšlenka pokusit se o sémiotickou analýzu časopisu Sluníčko. Při následném výběru konkrétního vzorku jsme vycházeli z toho, že pro potřeby naší práce bude přínosné porovnat období před rokem 1989 a po tomto roce.

Časopis Sluníčko je určen dětem ve věku od čtyř do sedmi let, což podle vývojové psychologie zhruba odpovídá období předškolního věku.¹ Kromě obrazové části obsahuje časopis určité množství textů, které se – co se týče kvantity – v průběhu doby vydávání časopisu proměňuje. Vzhledem k tomu, že předškolní období je také u většiny dětí také předčtenářským obdobím, počítá se s aktivní spoluúčastí rodičů nebo jiných dospělých. Pomocí hry se děti seznamují s okolním světem, který je v časopisu konstruován tak, aby byl pro dětské chápání srozumitelný. To znamená, že nutně dochází ke zjednodušování reality.

Všeobecně můžeme říci, že se časopis snaží nejen o zprostředkování světa jako takového, ale působí také výchovně. Toto působení směřuje ke dvěma oblastem. První se týká získávání znalostí v oblasti čtení, psaní, počítání, atd., druhá je mnohem širší a souvisí s poznáváním společenských norem, které jsou dané jak tradicí, tak psanými zákony.

Náš zájem se obrací k této specifické konstrukci obrazu světa, která je navíc spojena s vytvářením novodobých mýtů. Barthes upozorňuje, že takovýto „obraz působí tak, jako by přirozeně postihoval koncept, aniž by poobnažil reduktivnost postupu“ (Barthes 2004: 163).

Práci jsme rozdělili na dvě části. V teoretické části popíšeme metodu, kterou budeme při analýze časopisu Sluníčko používat. Jelikož jsme jako metodu zvolili sémiotickou analýzu, nastíníme také souvislosti mezi lingvistikou, sémiotikou a mytologií v novodobém pojetí. Soustředíme se na Barthovu teorii mytologie, na jejímž základě se pokusíme zjistit, jakým způsobem jsou mýty v časopisu konstruovány. Nedílnou součástí teoretického pojednání je oddíl zaměřený na primárního příjemce obsahů časopisu, kterým je dítě předškolního věku. Z hlediska vývojové psychologie popíšeme stručně intelektové schopnosti cílového čtenáře,

tedy dítěte ve věku čtyři až sedm let. Zmíníme také literární žánry, které jsou určeny pro děti.

Praktická část práce bude věnována interpretaci vybraných materiálů (rubrik) v časopisu Sluníčku. Dva ročníky vydané v odstupu dvaceti let považujeme za dostatečný materiál vzhledem k celkovému rozsahu práce.

Přínos naší práce shledáváme v odhalení specifické konstrukce světa určené pro dětské čtenáře. Všeobecně pokládáme dětské časopisy za zajímavý materiál pro analýzu, protože jsou tyto tituly (kromě dětských knih) prvním tištěným médiem, které se dítěti dostává do rukou. Již od raného dětství se tak formuje postoj čtenářů k určitým obsahům a formám.

1. Teoretický a metodologický rámec práce

V první části práce postupně popíšeme teorie a metody, které aplikujeme v praktické části. Naše téma žádá zpracování teorií spojených s mediální komunikací, a také seznámení s problematikou vývoje dítěte zejména ve vztahu k čtenářství.

1.1 Strukturalismus a sémiotika

V úvodu vysvětlíme souvislost mezi pojmy strukturalismus a sémiologie, od nichž se odvíjejí konkrétnější teorie, s kterými se v práci zabýváme.

Strukturalismus chápeme podle McQuaila jako způsob, jakým je v textech konstruován význam. Struktury jazyka jsou tvořeny znaky, příběhy nebo mýty. Ačkoli můžeme z termínu „struktura“ usuzovat, že existuje mezi prvky uspořádaný vztah, nemusí to být na první pohled zjevné, a proto je nutné tento vztah dekodovat. Chápání struktur jazyka je ovlivněno komplexní kulturou uživatelů jazyka. Strukturalismus se snaží jak o vysvětlení kulturního, tak lingvistického významu znaků. Strukturalismus je považován za obecný přístup, **sémiologie** je jeho specifičtější verzí. (McQuail 2002: 276-277). Barthes k tomu říká, že „*sémiologie je vědou o formách, protože studuje signifikace nezávisle na jejich obsahu.*“ (Barthes 2004: 110).

Jestliže sémiologii definujeme jako vědu o znacích, potřebujeme znát i definici znaku. Znak je základní fyzický nositel významu v jazyce, který slyšíme nebo vidíme a který odkazuje k předmětu či aspektu reality. (McQuail 2002: 277).

Znaku a jeho dělení se budeme podrobněji věnovat v kapitole Mýty a jejich vztah k lingvistice.

1.2 Mytologie

Pro naši práci jsme jako teoretické východisko zvolili Barthovo pojetí mýtu. Barthův koncept považujeme za vhodný, protože je aplikovatelný na různé typy sdělení, které se mísí i v časopisu Sluníčku. Nejčastěji zastoupenou materií mýtů je kombinace textu a obrázku². Mnohem méně se objevují fotografie a až v ročníku 2007 se dostává velký prostor reklamním sdělením, která mnohdy splývají s nekomerčním obsahem. Na fenomén splývání reklam a redakčních obsahů v časopisu Sluníčko se také z hlediska mýtů stručně podíváme.

Než nastíníme Barthovy teorie, zmíníme se o historii a vývoji mýtu, což nám pomůže vykreslit souvislosti pro snadnější chápání celé problematiky.

1.2.1 Historie mýtů

Mýtus se začal vyvíjet v okamžiku, kdy lidé začali ovládat řeč, díky níž si mohli mezi sebou předávat různá sdělení. Kromě komunikace vedené za účelem sdělení informací např. praktického rázu si lidé mezi sebou vyprávěli také proto, aby druhé pobavili nebo se podělili o své vlastní nevšední zážitky, jejichž vysvětlení se zdálo být možné jen díky zásahu nadpřirozených sil. Tyto příběhy, k nimž si vypravěči přidávali smyšlené části, aby povídání pro posluchače atraktivnili, se tradovaly po celé generace.

Pomocí smyšlených postav z jiných světů a jejich nadlidských schopností si lidé vysvětlovali vše, čemu nerozuměli, což je také zbavovalo strachu z nepochopitelných jevů. To byl možná také jeden z důvodů, proč mýty vznikly.

Za další důvod můžeme považovat snahu zachovat povědomí o určité události, kterou účastníci nebo lidé, k nimž se o ní donesly informace, považovali za významnou a svým způsobem cennou i pro další generace. Jak již bylo řečeno, nemusely se události zcela zakládat na pravdě, ale jejich význam, z nich plynoucí poučení či varování měly hodnotu bez ohledu na pravdivost výchozího příběhu.

Během několika tisíc let vznikly rozsáhlé soustavy mýtů tvořící celé národní mytologie, které jsou známé dodnes, a čerpáme z nich v naší současné kultuře mnoho prvků, ačkoli jsou mnohdy pozměněny a už si je ani se starověkou mytologií nespojujeme.

Středoevropanům je blízká antická mytologie, ale mýty vznikaly na všech osídlených územích. Nezávisle na sobě se mýtické příběhy kupříkladu o přírodních úkazech a boji s nimi vyprávěly mezi Indiány na jihoamerickém kontinentě, mezi „primitivními“³ národy černé Afriky i v relativně vyspělých zemích Orientu.

Díky mýtům máme možnost poznat i střípky z historie. Hranice mezi mytologií a historií je ovšem mnohdy téměř neznatelná a z dnešního pohledu je nemožné ji stanovit. „...prichádzáme na to, že protiklad medzi mytológiou a históriou, ktorý už zo zvyku predpokladáme, vôbec nie je jednoznačný a že je tu akási sprostredkujúca rovina. Mytológia je statická, znovu a znovu sa v nej kombinujú tie isté mýtické prvky, ale sú v uzavretom systéme, povedzme na rozdiel od histórie, ktorá je, samozrejme, otvoreným systémom.“ (Strauss 1993: 43-44).

Určité mýtické prvky se – jak vyplývá ze Straussovy teorie – neustále v čase opakují. K této otázce se vyjadřuje také Barthes. Podle něj neexistují „předměty, které jsou fatálně sugestivní“ (Barthes 2004: 108), žádné mýty tedy nejsou věčné. Barthes přichází s tímto vysvětlením: „Přechod od skutečnosti k promluvě totiž zajišťují lidské dějiny a jedině tyto dějiny vládnu nad životem a smrtí mýtické řeči. Mytologie, ať dávná či nedávná, může mít pouze historický základ, neboť mýtus je promluvou vyvolenou dějinami: nemůže se vynořit z 'přirozenosti' věcí.“ (Barthes 2004: 108).

1.2.2 Proměny mýtů

Mýty vznikající v současnosti se odlišují od těch, které vznikaly v dobách, kdy lidé začali ovládat řeč; jsou jiné než ty, které byly vytvořeny v starověku a následujících epochách.

Jaké změny se v souvislosti se vznikáním mýtů udály? Předně již lidé nemají potřebu vysvětlovat si pomocí mýtů neznámé a nepochopitelné věci v takové míře, jako tomu bylo kdysi. Samozřejmě stále zůstávají děje a úkazy, které člověk neumí objasnit (často spojené s vesmírem a existencí civilizací mimo planetu Zemi, tj.

kosmologické mýty), ale mýty, které na jejich základě vznikají, nejsou pro nás již všeobecně příliš podstatné, nemáme důvod jim věřit a řídit se jimi. Jiné to ovšem bylo v případě klasických mýtů. Běžný život se mýtům podřizoval a lidé je chápali jako přirozenou součást existence.

Tím se dostáváme k tomu, že neoddělitelnou částí mýtů byly rituály, z dnešního pohledu opět v klasickém pojetí. Rituály například v náboženském životě byly pro člověka velmi důležité, protože svým pravidelným opakováním vytvářely řád, byly vnímány jako záchytné body v nejistém plynutí proudu života, něco se od rituálů očekávalo a jejich výsledek mohl rozhodovat o bytí a nebytí jedinců či skupin obyvatel.⁴

Jak připomíná Umberto Eco, změnila se i jedna zásadní vlastnost mýtů, která souvisí s řádem vnášeným klasickými mýty. U dávných mýtů totiž známe zápletku a také rozuzlení, zatímco pro nové mýty je charakteristická nepředvídatelnost (Eco 1995: 250).

Kdy nastává přelom ve vnímání mýtů? Campbell (1998:14) se přiklání k datu objevení Ameriky, které je považováno také za počátek novověku. Tento proces se ubíral tím směrem, jakým se hýbalo chápání světa. Touha vše vysvětlit racionálně, aplikovat fyzikální zákony a vzorce, porozumět přírodním úkazům, to vše a různé společenské změny postupně zatlačovaly klasický mýtus do pozadí. Najednou se na něj nahlíželo jako na smyšlenku, které není důvod věřit. Eco proces označuje jako demytizaci, jejíž příčinu vidí ve spojitosti s krizí v sakrální oblasti (Eco 1995: 250).

Přesto ale mýtus nezaniknul, jen se proces mytizace přesunul jinam. Objektem mýtů se stávají hlavně předměty a osoby, které i přes svou „plochost“ v porovnání s hrdiny klasických mýtů, přitahují příjemce – konzumenty a stávají se ideálem a vzorem.

Tím se z nich vytváří mýty, protože stejně jako v případě klasických mýtů mají lidé potřebu uchovat povědomí o určitém předmětu nebo osobě i do budoucna. Mýtem se tak stávají například výrobky, o nichž jsme reklamou přesvědčováni, že jsou lepší než nějaké jiné, běžné.

Slavné osobnosti televizních obrazovek, koncertních pódíí nebo všeobecně veřejného života jsou často zbožšťovány, vnímány jako ikony, a to tím intenzivněji,

čím je jejich osud dramatičtější. Jejich životní tragédie, nebo naopak pohádkový úspěch, či předčasná a násilná smrt jsou cestou k získání mýtického statutu.

Černý jako novodobý mýtus uvádí např. víru v možnost spolehlivé vlády buď pouze levicové, nebo pravicové, bez zásahů opozice, případně důvěru ve splnění předvolebních slibů. K těmto příkladům ještě dodává pojetí mýtu jako více či méně pravděpodobné historky, jejíž původ není známý (Černý 2004: 262).

1.2.3 Mýty a jejich vztah k lingvistice

Barthova teorie mýtů je důležitou součástí postmoderního uvažování o mediální komunikaci. V této kapitole vymežíme pojem mytologie v rámci Barthovy sémiotické teorie, která vychází z lingvistických konceptů.

Roland Barthes se opírá zejména o dva lingvisty, Ferdinanda de Saussura a Louise Hjelmsleva. Nejprve uvedeme teorie obou jazykovědců. Barthes na jejich základě vysvětluje, jak mýty fungují.

Saussurovo pojetí jazykového znaku je **dualistické**.⁵ Jazykový znak je jednotka o dvou stránkách, kterými jsou pojem a akustický obraz. *„Oba tyto prvky jsou úzce spjaty a jeden vyvolává druhý. (...) Navrhujeme zachovat slovo znak pro označení celku, a nahradit pojem a akustický obraz termíny označované a označující; ty mají tu výhodu, že označují protiklad, který je jednak odlišuje od sebe a jednak od celku, jehož jsou částmi. Pokud jde o znak, spokojujeme se jím proto, že nevíme, čím ho nahradit, ježto obvyklý jazyk jiný termín nenabízí.“*

(Saussure 1996: 99).

Saussurovu dualistickou teorii dále rozšiřuje **Louis Hjelmslev**. Ten obě složky jazykového znaku dále rozčlenil. U jazykového znaku rozeznává **obsah** a **výraz**, což odpovídá zhruba Saussurovým složkám **označované** (signifié) a **označující** (signifiant). U obou těchto složek ještě rozeznává formu a substanci, takže v jeho pojetí má znak celkem čtyři složky: forma obsahu, substanci obsahu, formu výrazu a substanci výrazu (Černý 2004: 29).

Z toho plyne, že plán označujících vytváří plán výrazu, zatímco plán označovaných vytváří plán obsahu. K úplnosti si ještě definujeme ony dvě vrstvy (strata), které Hjelmslev přisuzuje obsahu a výrazu.

- **Forma** je to, co může být jazykovědou popsáno exhaustivně, bez použití mimojazykových premis.
- **Substance** je souhrn stránek jazykových jevů, které nemohou být popsány bez použití mimojazykových premis (Barthes 1967: 84).

Nyní, když jsme definovali znak a seznámili se s pojmy „označující“ a „označované“, je na místě zmínit koncepty **denotace** a **konotace**. Tyto dva procesy tvoří předstupně mytizace, proto je nutné uvést je do souvislostí ještě před výkladem samotné Barthovy teorie novodobého mýtu.

Oba procesy jsou typem označování, každý je ale na jiné rovině významu.

Denotace funguje na povrchové rovině doslovného významu. „*V rámci znaku popisuje vztah mezi označujícím (fyzický aspekt) a označovaným (mentální koncept) Zřejmým jednoznačným významem znaku je jeho denotace.*“ (McQuail 2002: 278-279). Př. Na obrázku je chlapec a drží fotbalový míč, obrázek tedy denotuje chlapce s fotbalovým míčem.

Konotace „*se vztahuje ke druhému poukazu znaku odkazujícímu k asociovanému významu, který může být vykouzlen označovaným předmětem.*“ K procesu dochází, pokud příjemce dokáže dekodovat znaky, které tvoří sdělení. (McQuail 2002: 278-279). Př. Chlapec z předchozího příkladu je oblečen do fotbalového dresu a z vyprávění o něm víme, že jeho tatínek je z Brazílie. Konotací je chlapec, který umí velice dobře hrát fotbal, protože Brazílii máme spojenou s fotbalem na vysoké úrovni. Zde už narážíme na existující mýtus fotbalové velmoci na jihoamerickém kontinentě.

1.2.4 Mýtus dnes⁶

Mýtem podle Barthese rozumíme určitou promluvu. Rozšíříme-li toto pojetí, docházíme k tomu, že mýtus je **systémem komunikace, sdělením, formou,**

modem signifikace. Mýtem se tedy nemůže stát jakákoli promluva (Barthes 2004: 107).

Čím se mýtus definuje? Není to předmětem svého sdělení, ale tím, jakým způsobem toto sdělení vyslovuje. Meze mýtu jsou proto pouze formální, nikoli substanciální. Tím se dostáváme k odpovědi na otázku, kterou Barthes sám klade. Může být tedy mýtem vše? „*Ano, jsem o tom přesvědčen, neboť univerzum skýtá neomezený počet možností. Každý předmět na světě může přejít z uzavřené, němé existence do orálního stavu, otevřeného přisvojení ze strany společnosti, protože žádný zákon, ať už přirozený či jiný, nezakazuje mluvit o věcech.*“ (Barthes 2004: 107)

Promluva nemusí být jen orální. Kromě psaného jazyka jí může být fotografie, film, divadlo či reklama. Mýtus ovšem není definován svou materií, protože jakákoli materie může mít svou arbitrární signifikaci.

Trojdimenzionální schéma, v němž je podle Saussura **označované konceptem, označující akustickým obrazem a vztah konceptu a obrazu je znakem**, nacházíme také v mýtu. Jak již bylo uvedeno, mýtus je sekundárním sémiologickým systémem, protože vzniká na základě sémiologického řetězce, který existuje před ním. Znak (sdružení konceptu a obrazu) z jazykového systému se v mytologickém systému stává označujícím. Nezáleží při tom na materii; poté, co je uchopena mýtem, stává se jak fotografie, tak jazyk ve vlastním slova smyslu označujícím. Mýtus v promluvě hledá jen výsledný člen primárního sémiologického řetězce. Tento člen má důležitou funkci, protože se stává prvním členem systému, který díky němu vzniká (Barthes 2004: 112-113).

V mýtu vznikají dva sémiologické systémy, z nichž jeden je vyňat z druhého. Prvním je systém lingvistický, který Barthes nazývá **řečí-předmětem**, jelikož to je právě ona řeč, kterou mýtus uchopuje. Druhý systém je samotný **mýtus**, nebo také metajazyk, protože je jazykem sekundárním, v němž vypovídáme o prvním systému. (Barthes 2004: 113).

Barthes zavádí nové pojmy, které pomáhají orientovat se mezi primárním a sekundárním systémem.

Na rovině jazyka, kde je **označující** výsledným členem primárního systému, zavádí pojem **smysl**. Tam, kde je označující na pozici výchozího prvku, tedy částí mytologického systému, dostává označující název **forma**. „*Smysl mýtu jakožto souhrn jazykových znaků má svou vlastní hodnotu, tvoří součást nějakého příběhu: v tomto smyslu je zde již vybudována určitá signifikace, která by si mohla velmi dobře vystačit sama o sobě, kdyby se jí mýtus nezmocnil a rázem z ní neučinil prázdnou parazitickou formu. Jakmile se smysl stává formou, odsouvá svou nahodilost, vyprazdňuje se, ochuzuje, příběh se vytrácí, zůstává pouze litera.*“ (Barthes 2004: 115-116).

Jednodušší situace je s **označovaným**. Barthes mu na obou rovinách ponechává název **koncept**. Tento prvek je konstitutivní částí mýtu, pokud chceme dešifrovat mýty, musíme být schopni pojmenovat koncepty. (Barthes 2004: 112-119).

Vztah, který označuje koncept mýtu se smyslem, je vztahem deformace. Možné je to kvůli tomu, že forma mýtu je konstituována jazykovým smyslem. (Barthes 2004: 120-121).

Třetí člen je jak v primárním, tak v sekundárním systému korelace prvních dvou. Na jazykové rovině můžeme použít pojem **znak**, „*avšak toto slovo nelze převzít bez nejednoznačnosti, protože v mýtu (a v tom tkví jeho hlavní specifičnost) je označující již tvořeno jazykovými znaky.*“ (Barthes 2004: 115) Korelovaný člen v mýtickém systému dostává název **signifikace**. „*Toto slovo je zde tím vhodnějším, že mýtus má vsutku dvojí funkci: označuje a dává na vědomí, vede k pochopení a cosi vnucuje.*“ (Barthes 2004: 115).

Výše uvedené vysvětluje, proč je mýtus definován způsobem sdělení, nikoli obsahem. Obsah (smysl) je potlačen, mýtus pracuje s formou (způsobem, jakým je sdělení vysláno).

1.3 Ideologie

S mytologií spojuje Barthes ideologii, proto tomuto pojmu věnujeme samostatný oddíl.

Ideologie je „*obecně jakýkoli relativně soudržný soubor představ, hodnot, postojů a názorů, které slouží k výkladu světa tak, aby se jevil jako bezrozporný.*“

(Reifová 2004: 82). Tato definice se blíží jedné z možných definic mýtu. „*Barthesovo pojetí mytologie je často chápáno jako synonymum ideologie,*“ (Reifová 2004: 157), mýtus je totiž „*vytvářený a znovuvytvářený proto, aby podával jednotná a přirozená vysvětlení rozporuplných událostí.*“ (Reifová 2004: 158).

Jaký je tedy vztah mytologie k ideologii? Podle Barthes je mytologie součástí dvou věd. „*Tvoří zároveň součást sémiologie jakožto formální vědy a ideologie jakožto vědy historické: studuje totiž ideje, které mají určitou formu.*“ (Barthes 2004:110).

1.4 Dětský čtenář

V této kapitole budeme charakterizovat z psychologického hlediska dětské čtenáře, či lépe řečeno příjemce obsahů časopisu. Zajímat nás budou i žánry určené pro nejmladší čtenáře.

1.4.1 Dětský čtenář z hlediska vývojové psychologie

V této části práce uvedeme, jaké jsou očekávané kompetence dětí během předškolního věku a na jeho konci. Během tohoto období dochází k výrazným změnám v chápání světa a vlastní osobnosti, což se promítá do schopností práce s textem a obrazem.

Kolem druhého roku života se začíná objevovat **sémiotická funkce**. Spočívá ve schopnosti představovat si něco prostřednictvím něčeho jiného, co „označuje“. Do této funkce patří řeč, obrazná představa, gesto, atd. (Piaget 2000: 51).

Dítě se v předškolním věku učí pracovat s čísly, začíná chápat jednoduché matematické a logické souvislosti a na konci tohoto období by je mělo umět použít i v praktickém životě. Předpokládá se, že dítě vstupující do první třídy dokáže porovnávat a třídit soubory předmětů podle určitého pravidla; pozná, co je první, poslední a zná čísla od jedné do deseti. Stejně by dítě mělo zvládat prostorovou orientaci, dokázat pojmenovat věci kolem sebe, řídit se daným zadáním i pracovat s vlastní fantazií v pohybových, hudebních či výtvarných činnostech.⁷ Tyto schopnosti a dovednosti se zdokonalují pomocí různých pracovních listů, které jsou

tvořeny hádankami, vystřihovánkami, bludišti, doplňovačkami, omalovánkami, apod.

Seznámení se společenskými zvyklostmi, normami a zákony se děje prostřednictvím příběhů s dětským hrdinou, které někdy obsahují i nadpřirozené motivy, dále prostřednictvím pohádek (klasických i moderních) a poezie (lidové i současné).

Pro naši práci jsou klíčové příběhy s dětským, tzv. referenčním hrdinou (nabízí řešení problémů), případně se zvířecími hrdiny, kteří suplují lidské, především dětské, postavy.

1.4.2 Žánry pro dětské čtenáře

Žánrové formy se často prolínají, ale v teoretické rovině můžeme vymezit následující žánry.⁸ Děti ve věkové skupině 4-7 let, ještě nebývají aktivními čtenáři všech těchto žánrů, seznamují se však s nimi prostřednictvím četby s dospělými. Ve Sluníčku se v určité formě tyto žánry vyskytují, proto je zde uvádíme.

- **kratší veršované útvary**

Jsou určené především pro předškolní děti, často je proto doprovází obrázky, které usnadňují vnímání významu.

- **verše navazující na morfologii říkadla**

Jejich cílem je ukazovat elementární svět kolem dítěte a seznamovat ho jak s materiální, tak s citovou stranou světa. Verše se zpravidla vyhýbají konfliktům, což má vést k pozitivnímu chápání lidského bytí.

- **pohádka**

Definice a výklad pohádek jsou oblasti značně komplikované a naše práce si neklade za cíl se jimi do hloubky zabývat.⁹ Stručně můžeme říci, že základní funkcí pohádek je vnést smysl a řád do dětem původního nesrozumitelného světa, jemuž zejména v době předškolní nemohou plně porozumět (Černoušek 1990:7).

- **pověsti a bajky**

V domácí dětské literatuře nejsou bajky příliš zastoupeny. Příběhy se zvířecím hrdinou se ve Sluníčku sice objevovaly a objevují, ovšem nespĺňují žánrová kritéria bajky.

- **umělecko-naučná literatura**

Tato literatura směřuje děti k dalšímu poznání světa, které by mělo být zaměřeno na fakta.

- **příběhová próza ze života dětí**

Tento žánr je pro nás nejdůležitější, protože na příkladech z těchto příběhů chceme demonstrovat mediální konstrukci světa.

Dalším žánrem je **komiks**, který se v ročníku 20 objevoval pouze na zadní straně obálky.¹⁰ Mnohem více prostoru se mu dostávalo v ročníku 40, kde vycházely pravidelně tři komiksy. Dva byly redakční texty, jeden byl reklamní sdělení.¹¹ Problematika komiksu by si stejně jako pohádka žádala více prostoru, ovšem pro naše potřeby postačí jen zařazení žánru komiksu do obsahového kontextu obou ročníků časopisu. Příběhy z komiksů také použijeme jako materiál pro sémiotickou analýzu, ale budeme s nimi zacházet jako s běžnými texty.

2. Sémiotická analýza časopisu Sluníčko

Vzhledem k obsažnosti tématu jsme pro naši analýzu vybrali dvě úzce časově ohraničená období. Prvním je **ročník č. 20**, který vycházel od září 1986 do srpna 1987, druhým je **ročník č. 40**, který vycházel v roce 2007.

Postupovali jsme tak, že jsme popsali obsah (rubriky) každého období¹². Poté jsme určili témata, s nimiž budeme pracovat: **rodina, svátky, práce, vzdělávání a rozdíly mezi lidmi**. Témata **rozdíly mezi lidmi** a **svátky** jsme vybrali kvůli tomu, že se každému intenzivně věnovalo jedno číslo ročníku 40 a zajímalo nás, jak časopis uchopil téma před dvaceti lety. Zbylá témata vychází z úvahy o tom, které aspekty lidského života lze v dětském časopise očekávat. Ve vybraných rubrikách jsme zkoumali, jak je dané téma dětem představováno, tzn., jaký **mediální obraz** světa na stránkách časopisu vzniká.

Při porovnávání obou ročníků nás zajímala také **syntaktická stránka textů**. Podle našich předpokladů dochází k postupnému zjednodušování větné skladby, což bychom chtěli dokázat na konkrétních srovnáních.

Krátkou kapitolu věnujeme **reklamním sdělením**, která se objevují v ročníku č. 40. Stručně popíšeme jejich formu a obsah a pokusíme se podobně jako v redakčních textech nalézt mytologické prvky.

Cílem je odhalování novodobých mýtů, které jsou podle naší hypotézy přítomny v obou ročnících časopisu. Bude nás zajímat, zda a případně jak se mýty za dvacet let proměnily, a jaký ideologický nádech se s nimi nese.

3. Ročník číslo 20

Před rokem 1989 vydávala Sluníčko česká ústřední rada Pionýrské organizace SSM v Mladé frontě, čímž byla zajištěna ideologická kontrola obsahu. Ročník 20 měl z pozice šéfredaktora na starosti Jan Krůta, redaktorem byl Jaroslav Pacovský, pozici výtvarného redaktora zastával akademický malíř Jiří Hanuš. Redakční rada zůstala po celý ročník neměnná a měla jedenáct členů.¹³

Časopis Sluníčko měl ve dvacátém ročníku své existence třicet dva stran a vycházel jednou za měsíc. První číslo nového ročníku vycházelo v září, lednové číslo má proto číslo pět, což je dáno harmonogramem školního roku.

Časopis vycházel podle poměrně přesného schématu. Jednotlivé rubriky měly své místo a jen občas se jejich pozice měnila. V námi sledovaném období vycházely všechny rubriky pravidelně v každém čísle. V příloze uvádíme schéma rubrik pro ročník 20, analýze ovšem podrobíme jen některé z nich, zajímat nás budou především ty, kde převažuje text nad obrázky.

Sluníčko bylo určeno pro práci jak doma s rodiči, tak v dětském kolektivu, který je veden pedagogickým pracovníkem Role mateřské školy a mimoškolních sdružení, v případě Sluníčka šlo o jiskry, byla v tomto období velice silná. Na stránce 31 byl v každém vydání metodický pokyn nazvaný „*Pro rodinnou a kolektivní výchovu, rodičům, dědečkům, babičkám, učitelkám a vedoucím jisker*“, který rozebíral jednotlivé rubriky časopisu a směřoval dospělé, jak je mohou nejlépe využít.¹⁴

3.1 Mediální obraz světa v ročníku 20

V této kapitole určíme témata, v jejichž rámci budeme sledovat mediální konstrukci světa a provedeme sémiotickou analýzu. Vzniklý mediální obraz vyhodnotíme zvlášť v závěru každé kapitoly, celkově pro ročník 20 a poté v závěru v porovnání s ročníkem 40.

3.1.1 Rodina

Rodina je pro dítě základním společenstvím, v němž má každý člen svou roli. Dítě tento fakt dobře vnímá a na základě této zkušenosti si nese do života představu o modelu rodiny. Z textů v ročníku 20 vyplývá jasný obraz rodiny, který je

v některých aspektech platný i nadále. Velice zřetelné jsou rozdíly v pozicích členů rodiny, které zůstávají po celou dobu téměř neměnné; např. otec se nestará o jídlo dětí, nebo je nevodí do školky.

Velký prostor byl v celém ročníku věnován poezii, proto zejména v básničkách a říkánkách nacházíme téma rodiny. V této říkance je matka vnímána jako ta, která se o děti postará a dá jim najíst.

<i>Košě, koše, košany,</i>	<i>dá nám chleba po krajíčku,</i>
<i>zůstaneme u mámy;</i>	<i>s máslem, sýrem, tvarohem,</i>
<i>posadí nás za stoličku,</i>	<i>nicdobříšům s popelem!</i>

(roč. 20, č. 5., s. 26).

V příběhu s dětským hrdinou **Kája Vendelín** se setkáváme s oběma rodiči a každý se představuje ve své specifické roli v situaci, kdy dítě něco provede.

„Maminka byla odpoledne moc smutná, ono to žádnou maminku nepotěší, když slyší na svého kluka nebo holčičku samé nehezké věci, ale Kája mlčel jako zařezaný. Na nikoho se ani nepodíval, skočil do bot a do kabátu, auto strčil podpažít a rázoval si to rozhorleně k domovu. Maminka mu sotva stačila.

Doma tatínek auto opravil, ale bez trestu se to neobešlo. 'Tak a týden nebude žádný večerníček', zakázal rázně.“ (roč. 20, č. 5, s. 28). Příběh nám poskytuje názorný příklad rozdělení rolí otce a matky. Matka je smutná, zatímco otec je přísný a rozhoduje o trestu, k němuž se matka nevyjadřuje. Jako označované chápeme líčení rodinného konfliktu, smyslem je příběh chlapce. Mýtus nám vnucuje rodinný stereotyp daný postavením muže a ženy.

Verše s titulkem **Kdo bývá u nás doma** vyšly na dvojstránce s básničkami z lidové slovesnosti.

*Náš táta šel na houby,
on tam někde zabloudí.
Nezabloudí, neboj se,
on nám houby přinese.*

*Přinese je v košíčku,
dá každému trošičku.
– Hop, táto, přes bláto!
– Mlč, kluku, stříká to!
– Hop, táto, podle mě!
– Mlč, kluku, zvedni mě!*

*Pěkně vám děkuju, má zlatá matičko,
že jste mě chovala jako to jablíčko.
Jako to jablíčko, to pěkný červený,
vždycky jsem bývala vaše potěšení.
(všechny texty roč. 20., č. 6, s. 26)*

V příběhu **Hýbací zub** vystupují dvě dívky a jejich matky. Role otce je tu zcela potlačena.

Maruška nešťastnou náhodou vyrazila zub Báře, a obává se trestu od maminky. *„Maruška byla vyděšená snad víc než Bára. Bála se o ni. Co se to stalo? Jak se to stalo? A taky se bála, že dostane. V poslední době měla smůlu, pořád něco rozbíjela nebo kazila. Zrovna dnes ráno shodila se stolu láhev oleje a maminka jí pohrozila: 'Zlobíš čím dál víc. Pamatuj si, že ti příště na mou duši nasekám.' (...)*

'Pořád ti říkám, abys byla opatrnější,' řekla maminka. 'Škoda zoubku. Ale tak velké neštěstí to zas není. Stejně by brzy vypadl. Tyhle mléčné zoubky vypadávají a místo nich narostou nové. Na ty se ovšem musí dávat pozor, ty už znovu nenarostou. Tobě taky tyhle zuby, co máš, vypadnou. Pojd' domů, jsi celá prokřehlá.'“ (roč. 20, č. 6., s. 29). Příběh je vystavěn podle schématu, které se ve Sluníčku mnohokrát opakovalo: příběh dětí označuje morální poučení, mýtus nám vnucuje představu řešení problémů a konfliktů.

Básně s námětem rodiny nacházíme na dvojstránce s moderní dětskou poezií. Všechny čtyři básně zmiňují pouze matku. Je vyzdvihována její jedinečnost a nenahraditelnost. Pro dítě je matka oporou, utěšitelkou a nositelkou dobré nálady.

Na světě jsou všeho tisíce...

(...)

Na světě jsou všeho tisíce, nebo milióny, nebo aspoň stovky, nebo aspoň desítky.

ALE NAŠE MAMINKA JE JENOM JEDNA.

JENOM JEDNA JEDINÁ NA CELÉM ŠIROŠIRÉM SVĚTĚ.

Proč?

Počkej, mámo, nespíchej,

proč je tráva zelená?

Proč když spadnu na ulici

natluču si kolena?

Proč je slunce na obloze,

černá moucha na římse?

Počkej, mámo, nespíchej,

vždyť to vidíš, snažím se!

Proč má pavouk pavučinu

a děd Vševěd zlatý vlas?

Počkej, mámo, nespíchej,

proč ty nikdy nemáš čas?

Maminka žehlí

Maminka žehlí a žehlička

je jako malá lodička.

Zbrázdila řeky rukávů

a než dopluje k přístavu

košilky nad sních bělejší,

tak všechny vlny zkonejší.

Co je máma?

*Když je mi zima, máma je šála,
teploučká šála, aby mě hřála,
objímá mě pevně, když je venku snít.*

*Když je mi smutno, když se mi stýská,
máma je ptáček, který mi píská,
pak mě začne šimrat pírkiem po dlaních.*

Pošimrá si mě a zaštěbetá:

„Poletím s tebou na konec světa!“

A když se pak směju, máma je můj smích.

(všechny texty roč. 20, č. 7., s. 6-7)

V příběhu s dětským hrdinou nazvaném **Počvachtání** se objevují prarodiče.

„Nepůjdem se projít? Vzduch je svěží, provoněný, všude plno kaluží, louží a kalužinek“, řekl děda a mrkl na Ondru. Babička sjela dědu vyčítavým pohledem a pohrozila prstem. (...) Když se (Ondra kaluží) konečně nabažil, rozběhl se za dědou, který nad ním spráskl ruce. Ondra měl bláto až za ušima.

‘To nebylo počvachtáníčko. To byla obrčvachtanda! Honem k pumpě, Ondro! Ještěže tě neviděla babička! Ta by nám dala co proto...!’

Děda napumpoval vodu do kbelíku, omyl Ondru, ale babička stejně poznala, kolik uhodilo. Ale dlouho se na Ondru ani na dědu nemračila. Ani to nedokázala. Když byl navečer pěkně vymytý, načesaný a převlečený, usmála se na něj a na dědečka.

‘Že ale máme pěkného kluka!’ pochvalovala si. ‘Nic si z toho, Ondřeji, nedělej. Mě už dávno přešla zlost.’

Ondra si z toho popravdě řečeno nic nedělal. Do příštího deště babička na dnešek dávno zapomene.“ (roč. 20., č. 7., s. 28).

Děda a babička tu fungují jako dva protiklady. Děda se stává symbolem svobody, spojencem, na kterého je možné se spolehnout a s nímž lze zažít mnohá „zakázaná“ dobrodružství. Babička se jeví jako přísná, zprvu nepřipouští

kompromis, ale nakonec převládne její laskavost a ukazuje svou dobrou vůli. Pozoruhodné je, že s rolí prarodičů se, co se týče přísnosti, pozice muže a ženy proměňuje. Smyslem je příběh chlapce a jeho prarodičů, konceptem pak různé přístupy k výchově. Jako mýtus chápeme přísnost a starostlivost ženy-babičky a větší shovívavost muže-dědečka.

Rodina, resp. rodiče, byla tématem dalších soudobých veršů pro děti. Opět se setkáme s vymezením rozdílů mezi funkcí otce a matky. Matce je přisuzováno vykonávání domácích prací, s nimiž někdy pomáhá dítě, otec funguje jako živitel rodiny.

TATÍNEK MI ŘEKL VČERA
že jsem člověk, dítě, holka, dcera.
Maminka mě pohladila
a řekla mi: Moje milá.

LOUPALA JSEM CIBULI
krájela ji máma,
slzy se nám řinuly.
Cibuličko, oloupej se sama!

AŽ SE TÁTA Z PRÁCE VRÁTÍ,
tak zavolám: Ahoj tati!
Budeme mít na práci
dělat samou legraci.

TAŤKA ŘÍKÁ VŽDYCKY:
Umím se smát čínsky,
anglicky a řecky.
A pak se smějem česky.

MAMINKA MÁ V ŠITÍ
plno jehel, plno nití,
náprstek a špendlíky,
nůžtičky a knoflíky.

KDYŽ JSEM BYLA HODNĚ MALÁ,
jak paleček malinká,
mamince jsem v bříšku spala,
říkala to maminka.

V PARKU
koukám do kočárků.
–Maminko,
bylas taky miminko?

(všechny texty roč. 20, č. 9., s. 6-7)

Stránka, která byla příležitostně věnovaná radám k výrobě různých ozdobných předmětů, přinesla článek **Hraje si celá rodina**. Rodiče s dětmi si mohli vyrobit pohádkové figurky a zahrát si s nimi divadlo. Pohádka vycházela z tradičního modelu, ale byla přizpůsobena moderní době.

„O chytrém Honzovi

V jednom království se král rozhodl, že dá princeznu tomu, kdo udělá v zámku a ve městě ústřední topení. Začali se sjíždět princové. A co čert nechtěl, do všech těch příprav se za městem usadil sedmihlavý drak. Každý den chtěl k obědu dívku. Když už žádná nebyla, došlo na princeznu. Honza už se na tu hrůzu nemohl dále dívat. V noci potají natáhl z města k sluji sedm silných rour. Když ráno drak vystrčil hlavu ze sluje a zařval: „Kde je princezna?“ Honza rychle přiskočil a hlavu uvěznil v jedné ze sedmi rour. Tak vznikla veleslavínská teplárna. Tři hlavy topí pod kotlem na teplou vodu a čtyři na ústřední topení. Honza dostal půl království a princeznu k tomu.“

(roč. 20, č. 9., s. 17).

Primární systém je v tomto případě kombinací jazyka a fotografií figurek. Označujícím je pohádka, označovaným příběh o chytrém Honzovi, který zkontroloval draka, použil ho jakožto zdroj tepla a získal za to odměnu. Vznikl tu mýtus o vzniku veleslavínské teplárny, který pohádce vzal formu a smysl upravil podle svých potřeb. Z hlediska ideologického nacházíme názorný příklad použití výrazů, které odkazují k myšlence budování a zlepšování životní úrovně. Mýtus zachází tak daleko, že přímo pojmenovává výsledek činnosti, veleslavínskou teplárnu.

Básničky věnované rodině a konkrétním situacím z rodinného života vyšly na dvojstránce věnované moderní poezii.

Proč má máma na bříšku kopeček

Naší mamince roste bříško.

A jak! To je psina!

Zítřejší snad neprojde dveřmi.

„Nesmíš tolik jíst, mamko, věř mi.“

Byla bys jak džbáněk.

*Tloustla bys jak Otesánek. “
Máma se zasmála,
jako k telefonu mi přiložila
ucho na kopeček
a řekla: „Tiše poslouchej.
Slyšíš, jak zevnitř klepe na dveře?
Slyšíš ho kulihráška?
Tam se ti chystá na svět bráška.
Anebo sestra. Holčička nebo chlapeček.”¹⁵*

Televizní babička

*Já bych radši s mámou, s tátou
obyčejnou písničku,
než mít každé odpoledne
televizní babičku.*

*Babička je pořád za sklem
televizní pohádky,
já bych se rád třeba mazlil
se živými koťátky.*

Z označujícího v primární rovině (odmítání televizní babičky) vyplývá varování rodičům, aby neodkládali dítě k televizi. Mýtem je lákavá možnost „svěřit“ dítě televizi, což ulehčí práci rodičům, protože „babička za sklem“ je přítomna neustále.

Proč mi dává děda dvacet korun na pout’

*Vždycky tak týden před poutí
přijedou lidi v maringotkách
a vyparádí střelnice
a rozestaví kolotoče.*

*Sedíme s dědou na stráni
a díváme se na ně,
hlava se k hlavě naklání
hřejem si spolu dlaně.*

*Pak děda vyndá z peněženky dvacet korun
a řekne: „Tohleto máš na pouť, kamaráde.
Když jsem byl malej, moh jsem se jen dívat.
Tak ty to prohoupej i za mě.“
No a pak se začne připozdívat,
ve střelnici si budu na špičky stoupat,
muzika se rozehraje na půl vesnice
a děda mě jde rozhoupat.*

(všechny texty roč. 20, č. 10., s. 6-7)

Báseň o dědovi a vnukovi potvrzuje závěr z příběhu **Počvachtání** (viz výše), podle nějž je děda chápán jako „spojenec“ dítěte, který mu v něčem nahrazuje kamaráda.

Příběh s dětským hrdinou **Ouško, které neslyší a poslouchá**, je jedním z mála příběhů toho typu v celém ročníku, který nepracuje s nadpřirozenými prvky. Hlavní postavou je Katka, kterou maminka naučila poslouchat pomocí malé „lsti“.
„Katka si nejspíš nemyla pořádně uši, nebo si je nemyla vůbec. Kdykoli na ni totiž maminka zavolala, aby šla domů, nikdy ji neslyšela. (...) Maminka musela volat podruhé a potřetí, a teprve když se doopravdy nahněvala, Katka poslechla. 'Ale já jsem tě vážně neslyšela,' vymlouvala se. A tak maminka dumala, až vydumala. (...) Katka se nestačila divit. Jehla se v maminčině ruce jen jen kmitala, jako kdyby maminka šeptala do ouška jehle, co má dělat a kudy se proplétat. A ouško bylo připravené plnit každé maminčino přání. (...) 'Tak co? Už znáš ouško, které neslyší a přece poslouchá?' zeptala se maminka a Katka se začervenala. Mlčky přikývla. A od té doby, věřte nebo ne, poslouchá jako hodiny.“

(roč. 20, č. 12., s. 28).

Označovaným je vztah matky k dítěti a neposlušnost dítěte, smyslem v primárním systému je příběh neposlušné dívky. Po vystavení mýtu zůstává z příběhu jen forma, ponaučení pro děti, aby rodiče poslouchaly a neodmlouvaly jim.

Sledováním tématu rodina docházíme k tomu, že nejvíce prostoru je věnováno matce, o poznání méně často se setkáme s postavou otce, z ostatních

příbuzných se objevují pouze prarodiče. Z tohoto faktu usuzujeme, že hlavním mýtem je nezastupitelnost ženy v rodičovské roli: stará se o domácnost, vodí děti do školky, jako první se dovídá o problémech dětí, o případných trestech ale nerozhoduje. To je úkolem otce, který má hlavně na starost obživu rodiny. Tento model rodinného života je tradičním stereotypem, který byl a je stále vnímán jako samozřejmost, což je důkazem hlubokého zakořenění mýtu ve společnosti.

3.1.2 Vzdělávání

Téma vzdělávání nebylo v tomto ročníku téměř zastoupeno. Nacházíme jen dvě zmínky, které se týkají výchovy. Ocitáme se v prostředí mateřské školy, v níž jsou děti a učitelka nahrazeny zvířaty. Na jejich příkladě je ukázáno chování dětí tak, jak může vypadat ve skutečném dětském kolektivu.

„Takový nepořádek u vás v mateřské škole jistě není. Však už se učitelka liška zlobí. Jen se podívejte, co vyvádí třeba zajíc Ušák. Pták Kosák zase stojí na hlavě, ježek Pichálek si pohazuje s čepicí a kačenka Madlenka si hraje jako na pískovišti. Kočka Líza neví, kde má botu a veverka Čiperka dokonce pláče, protože se jí ztratily cvičky obě. Jistě Líze a Čiperce pomůžete hledat, a hlavně se budete ve vaší šatně chovat slušně a ne jako zvířátka.“ (roč. 20, č. 3, s. 17).

„Jen co trochu vysvitne sluníčko, vyběhneme si hrát na zahrádku. Ale ne abyste, děti, řádily, jako naši kamarádi na obrázku. Paní učitelka liška tluče na bubínek a zvířátka místo aby tancovala, nevědí, co roupama dělat. Pták Kosák si dupe po čepici a ještě povalil ježka Pichálka. Čiperka zase pláče, že ztratila botu. Až si půjдете na jaře hrát, ať se to vaše hraní obejde bez pláče!“ (roč. 20, č. 4, s. 17).

Označovaným neboli konceptem je mravní poučení, smysl – skotačení zvířátek – konceptu ustupuje. Signifikací mýtu je chování, které není správné. Cíle časopisu byly čistě výchovné, na zvířátkách coby symbolech dětí je ukázáno, jak by se předškoláci neměli chovat. Zajímavé je, že se časopis nevěnuje tomu, jak probíhá vyučování ve škole (alespoň v 1. třídě), protože časopis je určen i pro tuto věkovou kategorii. Očekávali jsme, že téma bude zahrnuto ve větší míře a bude kladen důraz na přípravu na přechod do školy. Absenci tématu můžeme chápat

například jako důsledek toho, že nebylo považováno za nutné připravovat děti do školy touto formou.

3.1.3 Práce

Téma práce se díky rubrice **Kam chodí táta s mámou do práce** vyskytovalo pravidelně. Uvedeme zde několik citací z této rubriky a použijeme je jako materiál při analýze tohoto tématu. V jiných textech v časopisu se s námětem práce nesetkáme.

V čísle 2 bylo představeno povolání **zdravotní sestry**. *„Když byla Věrka malá, nechtěla mámu vůbec na noc do práce pouštět. Plakala, že jí večer nebude vyprávět pohádky. Až táta Věrce vysvětlil, že máma je v nemocnici na dětském oddělení, kde leží na postýlkách samé nemocné děti a musí se léčit. (...) Od té doby, co táta Věrce všechno vysvětlil, Věrka nemocným dětem maminku půjčuje bez řečí i na noc.“*

(roč. 20, č. 2, s. 22-23).

V listopadovém čísle bylo tématem rubriky **zaměstnání ve sklárně**. *„Zdeniny rodiče chodí oba do stejné továrny. Vyrábí se tam sklo a říká se jí sklárna. Táta dělá ve velikánské dílně, kde v pecích šlehají plameny. Táta s ostatními skláři do té roztavené hmoty namáčejí sklářskou píšťalu a pak vyfukují ze skloviny nádherné tvary váz a sklenic či džbánů. Aby skleněné nádoby byly skutečně krásné, ryjí do nich rytci ozdoby, malíři leptají do stěn obrázky nebo je třeba Zdenina máma hezky pomaluje pestrými barvami. (...) Schválně si projděte doma byt a poproste mámu nebo tátu, aby vám ukázali, co všechno skleněného doma máte. Uvidíte, kolik věcí pro nás dokáží ve sklárně udělat.“*

(roč. 20, č. 3, s. 22-23).

Číslo sedm přineslo článek o práci **příslušníků Veřejné bezpečnosti**, kteří se zabývají dopravou. *„Viktor byl na svého tátu hrdý. Jak by také ne, vždyť mu ho všichni kluci záviděli. Když si oblékl uniformu a postavil se na křižovatku, všichni ho museli poslouchat. Mávnutím ruky zarazil stádo troubících aut a mávnutím ruky se na jeho pokyn z druhé strany další stádo rozjelo, jako když do něho střelí. Ale to prý dříve nebyvalo. Auta se na křižovatce hádávala jako na našem obrázku. Ta rychlá volala, že se nenechají zdržovat a cože se jim ta malá pletou do cesty. (...)“*

Nakonec se všechna auta sjela proti sobě a nemohl jet nikdo. Museli se objevit se svým autem příslušníci Veřejné bezpečnosti a ten zapletený uzel rozplést, aby se všichni dostali tam, kam potřebují.“

(roč. 20, č. 7, s. 22-23).

V osmém čísle vyšel článek o různých profesích, které se pojí se **stavebnictvím**. *„Jitčin táta je stavbař. Staví lidem domy. Ale jen si prohlédněte, co to dá za práci, takový dům postavit. Kolik lidí tu musí pracovat! Architekti musí napřed namalovat plány. Pak se na prázdné pláni objeví těžké stroje. Traktory, rypadla. Velká nákladní auta odvázejí hlínu, jiná přivážejí panely. S těmi si hrají jeřábníci na jeřábech, jakoby to byly kostky ze stavebnice. A dům pomalu roste. Přicházejí muži, kteří nosí okna, připevňují dveře, svařují trubky k topení, lepí podlahovou krytinu. (...) A Jitčin táta pak chodí po nově postaveném sídlišti, kde běhají děti a mámy se procházejí s kočárky.“*

(roč. 20, č. 8, s. 22-23).

V květnovém čísle byla tématem rubriky práce **havíře**. *„Vaškův táta je havíř. Pracuje hluboko pod zemí. Vašek mu nejvíce závidí, že může být celý den zamazaný od uhlí. (...) Už proto by s ním chtěl někdy sfárat. Zatím je ještě malý, a tak se jen zvědavě dívá, jak chodí táta na šachtu. (...) Děti, které mají doma ústřední nebo plynové topení, třeba ani nevědí, jak takové uhlí vypadá. Je to černé kamení. Ale když to kamení zapálíme, tak hoří a hřeje. Je v něm ukryté teplo. A proto je havíři pro nás z hlubin země dobývají.“* (roč. 20, č. 9, s. 22-23).

Desáté vydání ročníku obsahovalo povídání o práci **kuchaře**. *„Jirkův táta je kuchař. A Jirka mu závidí, protože si představuje, jak táta celý den ochutnává dobroty a mlsá. Vy si možná řeknete, že být kuchařem není žádné umění. Náš táta přece umí taky něco uvařit a maminka dokonce vaří nejlíp na světě. Ale věřte, že je rozdíl vařit doma nebo ve velikánském hotelu třeba pro pět set lidí najednou. (...) A co takový kuchař musí všechno umět? Péct, smažit, dusit, vařit, grilovat a upravovat ryby a udělat kuřata na moc a moc způsobů. (...) Kuchař musí být moc šikovný. Když si vezme do ruky pánvičku, tak je skoro jako kouzelník. Pohrává si s ní nad ohněm, vyhazuje palačinky do vzduchu, ty se hezky otáčejí a poslušně padají zpátky. (...) A tak Jirka nemusí jen tátovi závidět, že je celý den mezi*

dobrotami, ale může být na něho i hrdý za to, co všechno dovede.“ (roč. 20, č. 10, s. 22-23).

Vzhledem k tomu, že pracujeme se stejnou rubrikou v celém tématu, shrneme poznatky charakteristické pro většinu textů až na tomto místě. Smyslem textů bylo vyprávění o lidech, kteří vykonávají určitou práci. Označovanými byl popis různých zaměstnání, od zdravotní sestry, přes kuchaře až k horníkovi. V každém textu mělo nějakou roli dítě, což můžeme chápat jako snahu o to, aby se určitá práce dítěti přiblížila. Jirka, jehož táta je kuchař, by mohl být kohokoli spolužákem, a Jirkův táta by tak mohl být člověkem, kterého si dítě snadno představí. Přítomnost syna či dcery při líčení pracujících také může značit vztah dítěte ke konkrétní práci. Ukazuje se, že nejčastěji děti svým rodičům (nebo rodičům někoho jiného) závidí, že vykonávají dané zaměstnání. Na rovině mýtu se z označujícího – vyprávění příběhu o konkrétním člověku – stává prázdná forma – popis práce. Mýtus vnucuje představu o jistém povolání a podtrhuje důležitost práce pro společnost, což ospravedlňuje odsunutí osobních potřeb do pozadí.

3.1.4 Svátky

Dvacátý ročník se věnoval pouze dvěma svátkům, připomenut nebyl ani žádný významný den, například Den matek.¹⁶

Velikonoční svátky jsou připomenuty jen sporadicky. V čísle 8 se objevila **lidová píseň Pomlázka**, k níž Pavel Jurkovič složil hudbu. K písničkám bylo připojeno krátké povídání: *„Na velikonoční pondělí nezapomeňte, chlapci, vyprášit děvčata. Ale jemně! Přidejte i písničku nebo říkadlo. A vy, děvčata, nachystejte malované vajíčko.“*

Pomlázka

*Ó srdce jediný, propuk se čas,
dejte mi vajíčko sic přijdu zas
červený nebo bílý,
však vám zas slepička snese jiný,
za kamny v koutečku,*

na zlatým proutečku,

pěkně bílý.

(oba texty roč. 20, č. 8, s. 8)

Den malovaných vajíček je druhým textem věnovaným Velikonocům. Hrdiny příběhu jsou dva kohouti, z nichž jeden se chlubí druhému, že jeho slepice snáší barevná vajíčka. Druhý kohout závidí a chce přemluvit své slepice, aby také snášely barevná vajíčka. Sluníčko ho ale poučí o jeho omylu. „*Slunce, které to všechno vidělo a slyšelo, se smálo, až se za břicho popadalo. A na kohouta zavolalo: 'Jestli se chceš, Kokrháči, toho taky dočkat, až do příštích veliknoc budeš muset počkat.'* Den zatím vstal a běžel do dálky jak loukou zajíček. Den pomlázky. Den koledy. Den malovaných vajíček.“

(roč. 20, č. 8, s. 29)

Shrneme-li výše uvedené texty, zjistíme, že v podání Sluníčka byly Velikonoce svátky spojené pouze s kraslicemi a pomlázkou. Duchovní aspekty Velikonoc – a tedy hlavní smysl svátků – zůstaly čtenářům utajeny, stejně jako objasnění zvyků barvení vajec a pletení pomlázky.

Titulní strana prosincového čísla nenasvědčovala tomu, že by šlo o vánoční vydání. Na obrázku byly dvě kachny, dvě ovce a dvě rohatá zvířata evokující čerta. Uprostřed obrázku bylo slunce a nad ním dvě hlavy, z toho jedna plačící.

Vánoční téma se objevilo v **básničkách** na dvojstraně věnované soudobé dětské poezii. (roč. 20, č. 4, s. 6)

Už jsou tady vánoce

Cinky cinky

zvonek zvoní

ve vaně se kapr honí

z mísy voní

ovoce...

Cinky cinky cinkylinky

už jsou tady vánoce

Bílá noc

Sníh se sype

potichoučku

na dům

na dvůr

na kočku...

Sníh se sype

jako cukr

na mandlovou

vánočku

Začla tichá

bílá noc –

už je pár dní

do vánoc

Stránka s písničkami přinesla po jedné písni lidové a umělé, první se nazývala **Štědrý večer** (lidová), druhá **Vánoční stromek**. Texty doprovodil Pavel Jurkovič povídáním o koledě.

„Víte, co je to koleda? To je zpívání na Štědrý den nebo někde dva dny potom na Štěpána. Také jsem tak chodíval a nevynechal jsem jediný dům v dědině, kde bych nezaspíval. Paní máma vstala, koledy nám dala. Co nám dala? Jablíčka, hrušky, ořechy nebo cukroví. Co je to tedy koleda? Písnička i odměna za ni. Dnes si navzájem chystáme pod stromeček překvapení – potěšení. Schovali jste je dobře? Jehličí už zvoní, ale počkejte ještě chvílku na zvonek. A potom si zazpívejte. I písnička je dobrý dárek.“ (roč. 20, č. 4, s. 8)

V jedné z příležitostných rubrik, která přinášela návody na různé činnosti spojené nejčastěji s ročním obdobím, se objevilo povídání s titulkem **Co je zima?** „*To je přece sníh a vánoce¹⁷. Na sníh musíme jen čekat, ale vánoce si chystáme sami. Jsou to nejtajemnější, nejvoňavější, nejnedočkavější a nejrozsvícenější svátky. A jsou nakupovací a plné práce s přípravou dárků a dobrot. Byt voní a doma je nejkrásněji. Až začne maminka s pečením, popros ji, aby ti připravila těsto a zkus z něj udělat ozdobné vánoční ryby. O vánocích se slavnostně prostírá. Zkrášlí stůl svým výrobkem – mlsnými svíčkami nebo vánočním pomerančem.“ (roč. 20, č. 4, s. 18)*

Stejně jako Velikonoce jsou vánoční svátky prezentovány z materiálního hlediska. Tradice jsou pojmenovány, ale nikoli vysvětleny; důraz je kladen na

pohoštění a dárky. Mýtus vyvstávající z básní i původních textů přesvědčuje o výjimečnosti svátečních dnů, která je daná možností vychutnat konzumní „hodnoty“ v míře hojnější než během roku.

Jediný příběh s dětským hrdinou s tematikou naznačující období Vánoc (svátky nejsou ani jednou v textu zmíněny), se jmenoval **Překvapení pro Honzíka**. Vypráví o nemocném chlapci, kterému se zdál zvláštní sen. *„Na chodníku před jejich domkem stojí Mrazík. Je celý bílý, rampouchy mu visí zpod čepice, ale na Honzíka se směje od ucha k uchu. 'Honzíku, přišel jsem tě navštívit a zeptat se, jak se ti daří. Vím, že jsi ustydl, když si s kluky běhal na kluzišti za pukem.' 'To jsi hodný Mrazíku, že jsi přišel. Je mi samotnému smutno. Pojď dál.' 'To já nemohu Honzíku. Víš přece, že jsem ze sněhu a u vás v pokoji se topí. Rozmrzl bych. Něco jsem ti ale přinesl, podívej.' Honzík natáhl ruku. Pocítil nejprve chlad a takové mrazení, jako by ho tisíce drobných jehliček bodalo do ruky. Ale neucukl.“*

Od Mrazíka dostal Honzík dopis, ve kterém ho děti ze školky pozdravovaly. (Honzík) *„Vztáhnul i teď ruce a chtěl obejmout Mrazíka, ale když se podíval vzhůru, byl Mrazík pryč. Na okně zbyla jen růžová obálka.“*

Po probuzení čekalo Honzíka zklamání. *„Kde je růžová obálka s psaníčkem? Přinesl mi je Mrazík, vyhrkl Honzík a posadil se na postýlce. 'To se ti Honzíku asi něco zdálo. Kdepak Mrazík, ten je jenom v pohádkách.'“* (roč. 20, č. 4, s. 28-29)

Novodobým mýtem, který ovládl Vánoce v socialistických zemích, je postava Mrazíka. Stává se symbolem Vánoc a také dobrosrdečnosti a starostlivosti.

Obraz křesťanských svátků je značně pokřiven kvůli působení mýtu o konzumním charakteru Velikonoc a Vánoc. Co se s obrazem svátků stalo po zapůsobení mýtu? Smysl – myšlenka svátků – byl zredukován na formu, kterou je slavení těchto svátků. Potvrdilo se sice naše očekávání ohledně absolutního vymazání duchovních aspektů, ovšem tvrzení *svátky jsou nakupovací a plné práce s přípravou dárků a dobrot* bychom spojili spíše s hodnocením vzniklým po roce 1989.

3.1.5 Rozdíly mezi lidmi

Děti si už v předškolním věku uvědomují, že lidé jsou různí. Od chápání v rozdílu pohlaví se děti dostávají k tomu, že vnímají sociální postavení člověka, odlišnost barvy pleti, fyzické, případně psychické nemoci a různou míru schopností a dovedností. Pokud dítě zaznamená nějaký rozdíl, kterému nerozumí (např. psychické postižení), může si ho pro sebe nesprávně vysvětlit a začne se ho obávat, nebo ho považovat za něco špatného, neakceptovatelného.

Jedinou zmínkou o rozdílech mezi lidmi byl krátký text Jana Krůty **Srdečný pozdrav z Afriky**. *„A to, co se mi v té zemi jménem Zimbabwe nejvíc líbilo, byli lidi a děti. Mají hnědou barvu kůže, a když jsme si povídali v jedné škole v hlavním městě Harare, dohodli jsme se, že vám sami sebe a svůj svět nakreslí.“* (roč. 20, č. 10., s. 18). Na obrázcích od dětí byly nejčastěji samotné postavy s tmavou barvou pleti. K textu náležela malá fotografie (bez popisku) dvou černošských dětí, které měly v obličeji smutný až plačtivý výraz.

Primární systém je tvořen jazykem, fotografií a obrázkem, které se do sekundárního systému dostávají jako označující. Označovaným jsou černošské děti, použijeme-li analogicky Barthův přístup¹⁸, tak je označovaným také „neevropskost“. Smutný výraz dětí na fotografii je v protikladu s neutrálním vyzněním textu. Mýtus šťastných dětí, který je vytvářen textovou částí sdělení, se střetává s tím, co vyjadřuje fotografie.

Z výše uvedeného vyplývá, že časopis se ve 20. ročníku touto problematikou nezabýval. Povídání o lidech, kteří se výrazně odlišují, bylo tabu, svět byl představován jako „očistěný“ od závažných nemocí, postižení, chudoby a jiných sociálních znevýhodnění. Mýtus ideálního světa prostoupil veškerý obsah časopisu a plně se naturalizoval.

3.2 Dílčí závěry

Co se týče zastoupení témat, nejčastějším námětem byla rodina, což chápeme jako přirozený obsah dětského časopisu. Mýtem spojeným s tímto tématem je pozice rodičů, která je jasně dána. Místo matky je u dětí, zatímco otec pracuje a má hlavní slovo v rozhodování. Archetypy ženy a muže přerůstají v tradiční rodový

stereotyp. Příkladem, na němž je dobře patrná mytologizace, jsou křesťanské svátky. Zmíněny jsou jak velikonoční tak vánoční zvyky, ovšem chybí alespoň náznak jejich původu. Působí tu mýtus o spotřebním charakteru svátků, výjimečnost svátků tedy plyne ze zvláštní příležitosti ke konzumaci, nikoli z duchovní podstaty Velikonoc a Vánoc.

Překvapující je absence tématu vzdělávání; předpokládali jsme, že seznámení s prostředím školky a školy bude mít na stránkách Sluníčka své místo. Naopak pravidelně se setkáváme s námětem práce. Důraz kladený na toto téma si vysvětlujeme společenským kontextem doby. Téměř vůbec nenacházíme námět rozdílu mezi lidmi, což z ideologického hlediska považujeme za podobný případ jako téma práce. Cílené upřednostňování a na druhou stranu potlačování určitých témat vede k celkovému pokřivenému chápání reality. Tyto snahy u dětského časopisu v době socialismu si můžeme vysvětlit jako snahu vychovávat člověka tak, aby se mu pokřivený obraz světa stal samozřejmým.

4. Ročník číslo 40

Od 90. let vydává časopis vydavatelství a nakladatelství Mladá fronta. Šéfredaktorkou byla v roce 2007 Eva Mikšíčková-Bavorová, redaktorkou Jana Jašová.

Časopis Sluníčko měl ve čtyřicátém ročníku své existence pohyblivý počet stran, od 40 do 52, a vycházel jednou za měsíc. Harmonogram vydávání časopisu se řídil kalendářním rokem, ročník začal vycházet v lednu.

Schéma rubrik, které se objevovaly během celého ročníku, bylo poměrně ustálené. Jednotlivé rubriky ovšem neměly přesně stanovené místo v časopise; seznam rubrik, který uvádíme v příloze, proto neodpovídá všem číslům tohoto ročníku.

4.1 Mediální obraz světa v ročníku 40

Stejně jako v případě ročníku 20 budeme sledovat pojetí několika témat (stejných jako v ročníku 20). Vzniklý mediální obraz vyhodnotíme zvláště v závěru každé kapitoly, celkově pro ročník 40 a poté v porovnání s ročníkem 20.

4.1.1 Rodina

Rodina je pro dítě důležitá v každé době, její primární úkol je neměnný. Posun ovšem nastává v současnosti v rolích rodičů, zatímco dříve byly pozice matky a otce jasně dány, dnes se prolínají a někdy se v některých ohledech vymění.

Rubrika **Malované čtení** přináší vyprávění malého Vojty o tom, jak byl nemocný¹⁹. „*Maminka mi položila starostlivě ruku na čelo a dala teploměr. Za chvíli se maminka na teploměr podívala a řekla, že jsem nemocný. (...) Nejradši bych běžel za nimi (kamarády), ale maminka o tom nechtěla ani slyšet! Až konečně přišel den, kdy maminka řekla, že jsem zdravý“!* (roč. 40, č. 2, s. 8). Zde pracujeme s jazykem a obrázky, které svým charakterem odpovídají symbolům, jen obrázek z první věty označující ruku je možné chápat jako index, na prsteníčku levé ruky je prsten, který konotuje manželství a tím i úplnou rodinu. Z hlediska jazyka je smyslem příběh o nemocném chlapci, konceptem je starostlivost maminky. Mýtus

spatřujeme v rodovém stereotypu, který přisuzuje roli pečujícího výhradně ženě-matce, která je vdaná.

V příběhu s dětským hrdinou **O Markétce a vitamínech** se z rodiny opět objevuje jen matka s dítětem. *„Markétka byla malá holčička, kterou všichni chválili, jak je hodná, jenže všechno bylo trochu jinak. 'Ty se mne s tím jídlem natrápíš,' stěžovala si maminka, 'měla bys jíst ovoce a zeleninu.' Maminka měla pravdu. Markétka se ovoce a zeleniny vůbec nedotkla. (...) 'Co to s tebou je? Vždyť jsi celá červená. Nemáš horečku?' zeptala se maminka a hned jí změřila teplotu. 'Musíš si lehnout,' řekla maminka a uložila Markétku do postele. (...) Doktor řekl mamince, že Markétka je slabá a málo odolná proti nemocem. A zeptal se jí, zda jí hodně ovoce a zeleniny. Maminka musela přiznat, že Markétka ovoce a zeleninu vůbec nejí, že se jenom přejídá bonbony a sladkostmi.“* (roč. 40, č. 2, s. 31-32). Smyslem je příběh malé dívky nerespektující zásady správného životního stylu, které pochopí, až když onemocní. Konceptem rozumíme dětskou neuváženost a zatvzelenost, s kterou marně bojuje i matka. Posunem do mytického systému zůstane z příběhu dívky jen varování před zlozvyky. Stejně jako v předchozím příkladu připadá role ošetřujícího na matku, otec se vůbec neobjeví.

Příběh rodiny Bradovy z komiksu **Na hradě Bradě** se v čísle 3 jmenoval **Velikonoce**. Jediné rodičovské slovo má opět matka. Konceptem je touha dítěte vymanit se zažitým oslavám Velikonoc; signifikací je opět genderový stereotyp, který je dán tradicí.

maminka: *„Jako dcera hradního pána musíš zůstat doma a vítat koledníky!“*

Bibi: *„To vážně musím mít takhle nudné velikonoce, mami?“*

maminka: *„Ale Bibinko, dojdí radši ještě pro kočičky, ať to tu máme hezké!“*

Bibi: *„Jasně, mami, kočičky především!“*

(roč. 40, č. 3, s. 38-39)

V dubnovém čísle vypráví malá Lucka v **Malovaném čtení** o své rodině a o jejich domě. *„Já, můj bráška a rodiče bydlíme v malém domečku. (...) Ale na jaře*

všechno vypadá jinak! Maminka otevře okna, aby sluníčko mohlo dovnitř. Do oken vyloží peřiny a vedle nich postaví květináče s květinami.“

Z květnového čísla nás zajímá komiks **Na hradě Bradě**, který má název **Rozkvetlý hrad**.

tatínek: „*To chceš ty truhlíky opravdu dát i na cimbuří?*““

maminka: „*Samozřejmě! A na věž taky!*““

děti: „*Mami, tati, co řešíte?*““

tatínek: „*Maminka si nechala přivést tuhle hromadu truhlíků a chce je rozvěsit po celém hradě!*““

maminka: „*A taky to udělám!*““

děti: „*Prima nápad, mami, my ti pomůžeme!*““

tatínek: „*Když chcete mít místo hradu květinářství, prosím! Ale já vám pomáhat nebudu! Jdu na obhlídku panství!*“ (roč. 40, č. 5, s. 44-45)

Z **Malovaného čtení i komiksu** vyplývá stejný mýtus: ženy jsou těmi, kdo kráší příbytek a starají se o něj.

Další materiál nacházíme v čísle 7 v rubrice **Malované čtení**. Příběh **Prázdniny u babičky** vypráví malá dívka. „*Jednoho prázdninového dne jsme se vypravily já a babička do lesa. Když babičku začaly bolet nohy, sedly jsme si do trávy. (...) Představovala jsem si, jak malí lesní skřítkové našli můj domeček a zavrtali se do postýlky z mechu a je jim stejně dobře jako mně v domečku u babičky.*“ (roč. 40, č. 7, s. 8). Jedinkrát v celém ročníku se objevuje postava babičky, děda nebyl zmíněn v žádném z textů. Obraz babičky se nijak nevymyká zažité představě: děti s ní tráví prázdniny a prožívají příjemné chvíle.

Komiks **Barbánek** v čísle 9 nese název **Rodinná oslava** a týká se výročí svatby.

tatínek: „*Nezapomněl jsem...*““

Honza a Barbánek: „*Na co?*““

maminka: „*Dnes máme výročí svatby!*““

Honza: „*To chce pusu!*““

maminka: „*Takové růže mi tatínek dal, když mě žádal o ruku.*““

Barbánek: „*Kde jste se vy dva našli?*“

maminka: „*Na plovárně... táta mě potápěl...*“

Honza: „*Jsmo rádi, že vás máme a že jste se nerozvedli!*“

(roč. 40, č. 9, s. 6-7)

Narážíme tu na téma rozvodů, které je pro mnoho dětí aktuálním problémem, úplná a fungující rodina totiž není samozřejmostí, což si Honza z komiksu uvědomuje. Ve všech pokračováních **komiksu Barbánek** je vytvářen obraz idylických rodinných vztahů.

V rubrice **Počtář Pupík** se objevuje matka s dcerou. Na obrázku je bludiště, kterým musí dívka projít do školy a matka do práce. „*Evička jde poprvé sama do školy. Vyznač jí cestu pastelkou podle rady maminky. (...) Maminka pracuje na poště. Kudy musí jít?*“ (roč. 40, č. 9, s. 18). Rodičem, který radí dítěti ohledně cesty do školy, je matka, s kterou se pojí i druhý úkol v bludišti. Otec je jako již několikrát zcela vynechán.

Komiks **Barbánek** přinesl v 10. čísle příběh nazvaný **Bramboračka**.

maminka: „*Oběd si musíte uvařit sami. Vrátime se večer.*“

tatínek: „*Žádný problém.*“

(...)

tatínek: „*Nejdřív si dáme kafičko.*“

Barbánek: „*Se mnou nepočítej...*“

Barbánek: „*Tak co? Žádná vyloupená banka?*“

tatínek (čte noviny): „*Dnes náhodou ne.*“

Barbánek „*Budeme číst, podřimovat, nebo vařit?*“

tatínek: „*Rozhodně nebudeme poroučet! Uděláme si pořádnou bramboračku.*“

Barbánek: „*Maminka do ní dává majoránku.*“

tatínek: „*...kmín...paprika...kde je ta ztracená majoránka?*“

Barbánek: „*Zapomněl jsem ti říct, že došla...*“

tatínek: „*Do bramboračky dáme klobásu, Barbánku.*“

(...)

tatínek (krájel klobásu a pořezal se): „*Já bych do toho...*“

Barbánek: „*Nepodléhej hned panice, lékárníčka je v koupelně!*“

(...)

tatínek (podává Barbánkovi klobásu): „...*abys mi neumřel hladý...*“

tatínek: „*To je předkrm. Počkej na pokračování.*“

tatínek: „*Hádej, co nesu?*“

Barbánek: „*Guláš z vedlejší hospody!*“

tatínek: „*Jak jsi to poznal, Barbánku?*“

Barbánek: „*Po čuchu.*“

tatínek: „*Dobrou chuť. Hlad je nejlepší kuchař!*“

Barbánek: „*Kam se hrabe na naši maminku!*“

(roč. 40, č. 10, s. 4-5)

V jednom z mála materiálů, v němž se objevuje otec a navíc v hlavní roli, vzniká poměrně nelichotivý obraz muže. Dochází tu k dočasné výměně rolí muže a ženy, což ovšem muž nezvládá. Vnucuje se nám proto mýtus o nenahraditelnosti ženy v domácnosti, zbrklosti muže a také jeho schopnosti řešit problémy co nejjednodušším způsobem.

V listopadovém čísle vyšel komiks **Na hradě Bradě** s názvem **Hop a skok**.

děti: „*Ahoj mami, ahoj tati! Máme hrozný hlad!*“

maminka: „*Hlavně jste hrozně špinaví! Nemůžete přece ušpinit jedny šaty denně!*

Kdo to má pořád prát? Navíc už týden prší a prádlo mi vůbec neschne!

Tatínku, řekni jim přece taky něco!“

tatínek: „*Maminka má pravdu, takhle to nejde! Kdo si ušpiní oblečení, bude celý den chodit jen v noční košili!*“

(roč. 40, č. 11, s. 44-45)

Opakuje se tu mýtus prokázaný v ročníku 20: matka reaguje jako první na problém, ale vyřešení (potrestání) nechá na otci.

Mýtus, který obestírá celé toto téma, je praktický stejný v porovnání s ročníkem 20. Z rodiny je vyzdvihována matka, otec se objevuje velice málo, takže se už s ním výslovně nepojí funkce živitele rodiny, stále mu ale zůstává právo rozhodovat o řešení problémů a o trestech. Pokud už se otec objevuje ve

významnější roli, je vykreslen jako nešika, který nedokáže zastoupit ženiny úkoly. Posunem je zmínka o rozvodu, v ročníku 20 není ani žádná zmínka o rodinných problémech. Z dalších příbuzných se objevuje pouze babička, jejíž rolí je trávit část prázdnin s vnoučaty. Za zásadní zjištění považujeme přetrvání genderového stereotypu, role matky i otce jsou téměř neměnné.

4.1.2 Vzdělávání

Časopis si klade za cíl jak čtenáře přímo vzdělávat (psaní číslic, nácvik geometrických tvarů jako základů pro psaní písmen), tak mu přinášet informace o nejrůznějších aspektech lidského život. Analýzou obsahů chceme zjistit, jak je v časopise podán samotný pohled na vzdělávání.

Číslo pět přináší stolní hru **Vadí? Nevadí? aneb Nejsme všichni stejní**. Na jedné z hracích kartiček je chlapec před školní tabulí. „*Filip se špatně učí. Znamená to, že je hloupý?*“ Na druhé kartičce je též chlapec s fotoaparátem a tento text: „*Vůbec ne. Každý je šikovný v něčem jiném.*“ V tomto případě pozbývá platnost mýtus, podle kterého se schopnosti člověka měří školním prospěchem. (roč. 40, č. 5, s. 32-33).

V témže čísle je příběh s dětským hrdinou nazvaný **O posměváčkovi**. „*Honzík začal nedávno chodit do první třídy. Učil se ze všech nejlíp, ale přesto se do školy netěšil. Bylo to proto, že ve třídě měl spolužáka Vládu, který se mu přede všemi posmíval kvůli silným brýlím.*“ (roč. 40, č. 5, s. 36-37). Brýle a nadprůměrný výsledek ve škole jsou „handicapem“, který neprovází jen Honzíka v příběhu.

V **Anketě** tentokrát odpovídaly děti, které pochází z různých zemí a na čas žijí v České republice. „*Co je u vás doma úplně jiné než v Čechách?*“

Robin z Velké Británie: „*U nás se na základní škole neznámkuje a nepropadá, místo vysvědčení dostáváme jen písemné ohodnocení.*“

Claudia z Argentiny: „*V Argentině musíme chodit všichni do školy v bílých pláštích – učitelé i žáci.*“ (roč. 40, č. 5, s. 46).

S nadsázkou se tématu vzdělávání věnuje komiks **Na hradě Bradě** s názvem **Povedený učitel**.

děti: „*Tatínek přivedl z městečka chlapíka, který říká, že je učitel, a tak máme vyučování! Jenomže on se nám vůbec nelíbí.*“

duch prapradědy Budivoje: „*Tak pozor, milá praprawnoučata! Učitel tu přece není proto, aby se vám líbil, ale od toho, aby vás něco naučil!*“

děti: „*Když on se jenom cpe a nic pořádného neučí! Kdo ví, jestli je to opravdu učitel!*“

(...)

učitel: „*Tak dětičky, dnes budeme číst písmenko Bé!*“

děti: „*Ale to už přece čteme celý týden!*“

učitel: „*Jak budeme postupovat, to určím já! Napřed důkladně probereme abecedu!*“

Z učitele se vyklubal podvodník, který nakonec sám utekl.

tatínek Barnabáš: „*To je mrzuté! Co bude s vaším vyučováním? Mám nápad! Vyhlásím dva měsíce prázdnin a pak se uvidí!*“

(roč. 40, č. 6, s. 38-39).

V devátém čísle, které bylo současně jubilejním vydáním²⁰, vyšel text **Sluníčko jde do školy**, který byl označen jako pohádka. „*Sluníčko vstávalo každý den ráno brzo, aby stačilo vyprovodit děti na cestě do školy. Sledovalo je z té nebeské výšky, jak pochodují s taškami ke škole, a bylo mu při tom smutno.*“

Sluníčko se rozhodlo, že začne chodit s dětmi do školy, ale nedařilo se mu tam. „*'Každému jde něco jiného,' prohlásila paní učitelka chlácholivě. 'Pročpak chceš vlastně chodit do školy, sluníčko?' A ze sluníčka se to všechno začalo sypat, jako když se kutálí hrášek. Jak by chtělo mít kamarády a užít si nějakou legraci, a taky umět psát a počítat... 'Ty přece zase umíš něco, co nikdy jiný neumí,' namítla paní učitelka. 'Jen se podívej, jak je dneska venku ošklivo a pošmourno, když nám nesvítíš!'*“ (roč. 40, č. 9, s. 34-35). Zajímavé je, že text je označen jako pohádka; s podobnou situací se setkáváme v čísle 12, kde vyšel jako pohádka příběh O světlušce. Text má některé vlastnosti pohádky i příběhu s dětským hrdinou, formu

pohádky zaplňuje příběh sluníčka. Časopis se snaží vytvořit co nejlepší obraz školy, který záměrně předkládá první měsíc školního roku.

Komiks **Na hradě Bradě** se jmenoval **Škola hrou**. Opět s nadsázkou se příběh dotýká školního vyučování.

duch prapradědy Budivoje: „*Bertíku, Bibi, jak se vám líbí ve škole v městečku Podbradí?*“

děti: „*Je to tam prima, prapraděde Budivoji. S panem učitelem je legrace!*“

Bertík: „*Ikdyž dneska byl docela smutný!*“

Bibi: „*Protože budeme probírat kostru člověka a on nemá žádnou názornou pomůcku!*“

Děti navštívily na hřbitově předka Huberta, který slíbil, že přijde do školy.

kostra Hubert: „*Tak pozor, kdo první najde klíční kost, má bod!*“

učitel: „*Panečku, to je nádhera! To je dokonalá škola hrou!*“

(roč. 40, č. 10, s. 38-39)

Pokud si odmyslíme pohádkové okolnosti příběhu, je tato situace dobrým modelem, podle něž by měl vztah mezi žáky a učiteli fungovat.

Na stránkách Sluníčka vzniká obraz školy, který je jako celek kladný. Škola je označována jako místo, ve kterém se děti rády setkávají a zažívají společně zajímavé věci. Není kladen důraz na výborný prospěch, spíše se setkáme s názorem, že dítě je individualita, která své kvality může dokázat i jinak než známkami v žákovské knížce. Dostáváme také obraz dobrého učitele, a to z pohledu dětí, které oceňují, že *je s panem učitelem legrace*. Učitel si zase cení toho, pokud jsou žáci aktivní a sami se podílí na náplni vyučování. Nepovšimnut nezůstává ani fenomén „šprta“ a spolužáka, který je jeho naprostým opakem. Problematice školního vzdělávání se věnují rozličné rubriky (komiks, příběh s dětským hrdinou, stolní hra), což může být jedním ze způsobů, jak dítě se školou nenásilně seznamovat.

4.1.3 Práce

Vzdělávání je přípravou na zaměstnání, které je cílové skupině čtenářů ještě hodně vzdálené, přesto je to téma, kterému Sluníčko v tomto ročníku věnovalo poměrně hodně prostoru.

Celé číslo 2 bylo věnováno tématu zdraví, proto se několikrát setkáme s povoláním lékaře.

Pro nejmenší děti je určena vystřihovánka **Obleč paní doktorku**. Vystřihovánka má děti seznámit s tím, jak je lékařka při práci oblečená a které věci potřebuje, např. fonendoskop, teploměr, špachtli nebo lékařskou brašnu. (roč. 40, č. 2, s. 19).

Dvojstránka **Kdo chce vědět víc?** se sice věnovala jako hlavnímu tématu spíše zdraví, ale zmíněna je i role lékaře a zdravotní sestry.

„Když nám není dobře nebo nás něco bolí, jdeme k panu doktorovi. Možná máme trochu strach, protože nevíme, co s námi pan doktor bude dělat, ale nakonec je to vždycky docela fajn. Kdybychom k lékaři nešli, nemoc by nás určitě mnohem víc potrápila.

Pan doktor nebo paní doktorka si s námi popovídají a vyšetří nás. Zjistí, jakou máme nemoc, a poradí nám, jak s ní zatočit. Předepíše nám léky, které pak polykáme, abychom zlé bacily vyhnali z těla.

Někdy dostaneme v ordinaci hezký obrázek nebo samolepku. Ty nám dá hodná zdravotní sestřička.“ (roč. 40, č. 2, s. 32-33).

Z lékaře mívají děti strach, což se jakožto rozšířený mýtus snaží tyto materiály eliminovat. Označovaným je sice popis práce lékaře, jako smysl ovšem chápeme snahu o odbourání strachu z lékařského prostředí.

V dalším čísle, na dvojstránce **Kdo chce vědět víc?** věnované počasí, se také setkáme s krátkým povídáním o zaměstnání. *„Pocasí předpovídají odborníci, kterým se říká meteorologové. Používají k tomu různé měřicí přístroje a jsou ve spojení s odborníky z celého světa, aby věděli, jaké počasí je jinde na Zemi.“* (roč. 40, č. 3, s. 32-33).

Srpnové číslo bylo zaměřeno na hudbu, čtenáři byli proto seznámeni s profesemi, které s hudbou souvisí.

Pro nejmenší děti byla určena vystřihovánka **Zpěvačka Sandra**, kterou mohly děti „obléknout“ do několika oblečků. (roč. 40, č. 8, s. 25).

Dvojstránka **Kdo chce vědět víc?** měla podtitul hudba a přinesla stručné definice dvou hudebních povolání. „*Velké orchestry řídí dirigent. Udává rytmus, ukazuje, které nástroje mají hrát a jak hlasitě.*“ „*Hudební skupiny řídí kapelník.*“ (roč. 40, č. 8, s. 32-33).

Povolání jsou označena ve srozumitelném kontextu, zasazena do prostředí, která mohou děti znát prostřednictvím jiných médií nebo z vlastní zkušenosti.

Rubrika **Kdo chce vědět víc?** se věnovala u příležitosti výročí časopisu výrobě Sluníčka. „*Sluníčko, které si koupíte na stánku nebo vám ho donese paní pošťačka, se začíná připravovat v redakci. Tam sedí redaktorky a redaktori, kteří každý měsíc vymýšlejí, co by vás čtenáře mohlo zajímat a bavit. Některé příběhy, hry a úkoly vymýšlejí přímo redaktori, jiné pro Sluníčko píšou a malují lidé, kteří nepracují přímo v redakci, a hotová díla do redakce posílají. Všechny hotové obrázky a texty pak dostane grafik. Ten je ve speciálním programu v počítači umístí na stránky tak, aby se vám hezky četly – říká se, že je zalomí. Hotové stránky pak ještě přečtou paní korektorky, které se starají o to, aby v časopise nebyly žádné chyby.*“ (roč. 40, č. 9, s. 36-37).

Listopadová rubrika **Kdo chce vědět víc?** se zabývala oblečením a jeden odstavec byl věnován povídání o oblečení do práce. „*V některých povoláních se musí nosit předepsané oblečení, které mají všichni stejné. Tak hned poznáš, že máš před sebou například policistu. Uniformy nosí také hasiči, zdravotní sestřičky, vojáci, řidiči autobusů a další.*“ (roč. 40, č. 11, s. 38-39). V této rubrice je zaměstnání uvedeno opět v souvislostech, smyslem není popsat konkrétní práci, ale například poukázat na spojitost mezi některými zaměstnáními.

Děti jsou nějakým způsobem konfrontovány s různými profesemi velice často. Obsáhlé líčení konkrétního zaměstnání z ročníku 20 je nahrazeno stručným

popisem činnosti, která se objevuje v širších souvislostech, zahrnuta jsou témata zdraví, oblékání, či kultura.

4.1.4 Svátky

Časopis se zabýval dvěma svátky, **Velikonoci** (č. 3) a **Vánoci** (č. 12), č. 11 bylo částečně věnováno **adventu** a **Mikuláši**.

Velikonoce jsou tradičně spojeny s tématem jara a samotným svátkům byly věnovány jen čtyři rubriky.

První je příběh s dětským hrdinou **Kubík Šikulík a pomlázka**. Stejně jako v dalších příbězích tohoto chlapce se objevuje jeho vynález, který vyniká nad všechny obyčejné věci. *„Na koledu se šlo pěšky. Ani Anežka, ani Bětka, ani Baruška, ani Věruška, ba ani Sára nedostaly od spravedlivé pomlázky nabančeno. Jenom tak trošičku, aby se neřeklo a aby si holky mohly radostí zavýsknout.“* (roč. 40, č. 3, s. 6) Vykoledované sladkosti mu ovšem ukradl kocour Myšlapák, spravedlivá pomlázka ho proto vyplatila, aby už příště nejedl nic cizího. Smyslem příběhu je vyprávění o Velikonocích, jako koncept chápeme poučení o správném chování.

Velikonocům, resp. koledě je věnovaný **pracovní list** (roč. 40, č. 3, s. 9). Je určen nejmenším dětem, protože se tu pracuje jen s obrázky. Úkolem dětí je najít vztahy mezi obrázky koledníků.

Další připomínkou Velikonoc je vystřihovánka **Velikonoční zajíček** (roč. 40, č. 3, s. 19).

Komiks **Na hradě Bradě** se jmenuje **Velikonoce**. Bibi se rozhodne oslavit Velikonoce po svém, ale maminka jí to zakáže. Díky kouzlu, které vyčaruje Bibi dvojnicí, je nakonec spokojená maminka i Bibi.

Bibi: *„Letos si taky upletu pomlázku, převléknu se za kluka a půjdu s tebou na koledu!“*

Bertík: *„Bezva nápad, Bibi! To bude legrace!“*

Maminka: „*To vůbec není bezva nápad! Jako dcera hradního pána musíš zůstat doma a vítat koledníky!*“

Bibi: „*To vážně musím mít takhle nudné Velikonoce, mami?*“

Maminka: „*Ale Bibinko, dojde radši ještě pro kočičky, ať to tu máme hezké!*“

Bibi: „*Jasně, mami, kočičky především!*“

(roč. 40, č. 3, s. 38-39)

Téma Velikonoc zůstalo omezeno jen na způsob slavení a některé tradice.

Listopadové číslo připomíná předznamenání Vánoc – Mikuláše a advent.

Příběh **Ježourek a Pírko** je tentokrát bez podtitulku. Oba kamarády napadne, že se oblečou do kostýmu Mikuláše a překvapí toho druhého. Stalo se ale něco, co vůbec nečekali. „*Najednou se otevřely dveře a v nich stál opravdický Mikuláš. Donesl jim dárky, protože tolik myslí jeden na druhého.*“ (roč. 40, č. 11, s. 22).

Mikuláši jsou dále už věnovány jen vystřihovánky postav **Mikuláše** (roč. 40, č. 11, s. 30) a **čerta** (roč. 40, č. 11, s. 23) a jedno bludiště s **motivy anděla, čerta a Mikuláše** (roč. 40, č. 11, s. 24).

Pro období adventu připravila redakce **adventní kalendář** (roč. 40, č. 11, s. 26-27). Všech dvacet čtyři motivů je odvozeno z českého prostředí: vánočka, vlašské ořechy, kapři, barborky, apod.

S tímto tématem se pojí domácí či zdomácnělé symboly, kromě nich se objevuje připomínka dobrých vztahů mezi lidmi; téma tedy není pojato jen z materiálního, ale i z duchovního hlediska.

Vánočním svátkům je věnováno celé číslo 12. Na titulní straně je vyobrazen ozdobený vánoční stromeček, kolem něhož tančí různá zvířátka a vzájemně se drží.

V rubrice **Nazdárek Hafánek** se Líza s Pupíkem zmiňují o tradicích. (roč. 40, č. 12, s. 3).

„*Ty mi vůbec nepomáháš, Pupíku!*“ (Líza věší jmelí na lustr.)

„*A proč to vůbec děláš?*“

„*To je taková tradice.*“

„A co je to tradice?“

„Přece vánoční zvyk – jako dávat do vázy barborku... péct vánočku, cukroví...“

„A jíst ho! Vidíš, že ti pomáhám!“ (Pupík dojedl cukroví z krabice.)

K tradicím se také vztahuje **komiks Barbánek**, vánoční příběh má název **Zlaté prasátko** (roč. 40, č. 12, s. 4-5). Maminka Honzovi a Barbánkovi říká, že nedostanou nic k obědu, aby viděli zlaté prasátko.

Barbánek: „Co je s tím zlatým prasátkem???“

Honza: „Zjeví se tomu, kdo vydrží do večere hladovět.“

Barbánek: „Já bych se na to prasátko vykašlal!“

Honza: „Přece nejsme srabíci, vydržíme!“

Barbánek z hladu usíná a zdá se mu o spoustě zlatých prasátek, kteří mu nabízejí stromeček ozdobenými salámem a sladkostmi. Barbánek by se do hostiny rád pustil, ale váhá. „Rád bych vzal taky něco hladovému Honzovi.“ Po probuzení jde celá rodina ke slavnostní večeři.

Podobně jako u adventu a Mikuláše jsou zmíněny tradice a symboly Vánoc a není opomenut ani duchovní aspekt svátků – nejen o Vánocích se má myslet na druhé. Lidskost a solidarita se objevuje jako koncept komiksu Barbánek, ačkoli smyslem je vyprávění o snaze dodržet vánoční zvyk.

Rubrika **Zvířátka** se věnuje sobovi polárnímu (roč. 40, č. 12, s. 10-11). „Na severu Evropy sobi o Vánocích pomáhají Ježíškovi rozvážet dárky.“

Dvojstránka **Kdo chce vědět víc?** přináší základní informace o vánočních svátcích. „O Vánocích slavíme narození Ježíška, ale i zimní slunovrat, kdy se po nejkratší²¹ noci v roce začínají dny zase prodlužovat. Vánoce začínají 24. prosince, kdy je Štědrý den, a pokračují dalšími dvěma svátky 25. a 26. prosince.“ (roč. 40, č. 12, s. 32) V článku jsou dále vysvětleny pojmy advent a koledy. „Koledy, lidové písničky, které se u nás zpívají ve vánočním čase, oslavují narození Ježíška, zpívají o darech, které mu přinesli tři králové do Betléma, o vánoční hvězdě, o jesličkách. Lidé věřili, že kouzlo koled ochrání dům před zlými silami.“ (roč. 40, č. 12, s. 33)

V **Anketě** děti tentokrát odpovídaly na otázku, zda píše Ježíškovi. Michal: „*My věšíme dopis Ježíškovi na šňůru za kolíčky na balkon.*“ Miki: „*My mu malujeme dopis společně s bráchou.*“ Eliška: „*Já dávám Ježíškovi dopis za okno, ale někdy si ho zapomene vzít, a tak zmokne.*“ (roč. 40, č. 12, s. 36)

Čtenář Sluníčka by před dvaceti lety mnohé informace uvedené v ročníku 40 hledal marně. U Velikonoc nejsou možná kvůli nutnosti zjednodušovat pojmenovány důvody, pro které se svátek slaví, ovšem čtenáři jsou seznámeni se zvyky, které se svátky pojí, což považujeme vzhledem k věku cílové skupiny čtenářů za adekvátní. Původ slavení Vánoc je popsán stručně, ale výstižně, což může pomoci dětem k chápání křesťanských symbolů Vánoc, s nimiž časopis pracuje (koledy, jesličky, hvězdy, dárky).

Překvapivě se neobjevují symboly Vánoc, které jsou v posledních letech vnášeny do českého prostředí zejména ze západní Evropy a USA, setkáme se jen s krátkou zmínkou o vánoční tradici v severských zemích.

4.1.5 Rozdíly mezi lidmi

O odlišnostech mezi lidmi hovoří časopis ve 40. ročníku se samozřejmostí, která byla periodiku před dvaceti lety zcela cizí.

Časopis boří mýtus negativní výjimečnosti dětí s brýlemi, které se kvůli oční vadě stávají terčem posměchu svých vrstevníků. „*Honzík neviděl na tabuli, a tak dostal od pana doktora krásné modré brýle. Ted' už z tabule přečte úplně všechno.*“ (roč. 40, č. 2, s. 32-33).

Nejvíce z celého ročníku 40 se touto problematikou zabývalo číslo 5.

Na **titulní straně** je vyobrazeno pět dětských postaviček, které představují pět typově různých lidí: chlapec s brýlemi, černošská dívka, blondýnka, dívka se rzavými vlasy a tmavovlasý chlapec. Stojí v půlkruhu a smějí se, což lze chápat jako vyjádření jejich radosti ze společného bytí.

K tomuto tématu se přímo nabízí pohádka **O ošklivém kačátku**, která je podána formou malovaného čtení (roč. 40, č. 5, s. 10). Tato pohádka je jedním

z nejtýpčtějších příkladů mýtu o jedinci, který je zprvu odvržen a později nachází své místo ve společnosti.

Vyprávění **Kdo je kdo?** představuje Ondru a jeho spolužáky z první třídy. Každému spolužákovi náleží krátká charakteristika. Důraz je kladen na seznámení s multikulturním světem, který může být dětem lépe pochopitelný díky kontaktu s vrstevníky. „*Tom hraje skvěle fotbal. Jeho tatínek pochází z Brazílie. (...) Liu moc hezky maluje. Jeho rodiče se narodili ve Vietnamu.*“ (roč. 40, č. 2, s. 11). Vyprávění o dětech z různých zemí tu je v pozici označujícího. Konceptem je tedy „brazílskost“ a „vietnamskost“.²² V případě Brazílie je patrný mýtus „země fotbalu“, s Vietnamem se zase pojí mýtus šikovnosti a jisté preciznosti, tyto vlastnosti by se mohly projevovat právě výtvarným nadáním.

V příběhu **Ježourek, Pírko a dopis od bratrance** je připomenuto známé úsloví „být bílou vránou“. „*Už ve škole se mu (Felixovi) všichni posmívali, že je jiný', vzdychl Pírko. 'Narodil se s bílým peřím.' 'Ale představ si, že mi píše z univerzity. Vědci zjistili, že jeho barva je vzácná, jediná na světě. Tak si ho teď všude váží a starají se o něj.*“ (roč. 40, č. 5, s. 22). Nacházíme zde analogii s příběhem ošklivého káčátka, jehož pozice ve společnosti se také náhle zcela změnila.

Speciálně k tomuto číslu zařadila redakce část deskové hry **Vadí? Nevadí? Aneb nejsme všichni stejní.** Hru tvoří dvojice kartiček, které popisují určitý druh jinakosti mezi dětmi. Na první kartičce je otázka, odpověď se nachází na druhé kartičce. Otázky podněcují k diskusi s dítětem. Některé nedostatky jsou ukazovány tak, že je dítě může začít chápat jako běžné jevy, nebo dokonce přednosti. „*Proč nosí Ondra brýle? Ondra nemá zdravé oči, a tak brýle potřebuje. Navíc přesně takové nosí Harry Potter.*“ Brýle se zde stávají módním trendem, který je ovlivněn oblíbenou filmovou postavou. „*Vadí, že jsou všechny tyto děti jiné?*“ (na obrázku jsou děti s různou barvou pleti) „*Vůbec ne, právě naopak, mohou jeden druhého naučit spoustu věcí.*“ (roč. 40, č. 5, s. 25-26).

Jediný příběh s dětským hrdinou, který se v tomto čísle objevil, je nazvaný **O posměváčkovi**. Posměváčkem je Vlád'a, který se vysmíval svým spolužákům v první třídě. Honzíkovi, kterému se Vlád'a posmíval kvůli brýlím, se jednou večer zjevil skřítek a slíbil mu, že posměváčka s ostatními skřítky potrestá. *„Nikdo ze spolužáků nevěděl, jak se s Vlád'ou mohla stát taková proměna, ale takhle už to zůstalo napořád. Vlád'a už se nikdy nikomu neposmíval. Na vlastní kůži si totiž zkusil, jaké to je.“* (roč. 40, č. 5, s. 37).

Pravidelná dvojstránka **Kdo chce vědět víc?** nesla podtitul „každý jsme jiný“ Odlišnost je tu pojata buď jako chtěná, nebo vrozená či jinak získaná. *„Někdy se děti od sebe chtějí lišit – holčičky chtějí být jiné než děti, velké děti jiné než „mrňata“. A jindy se zase někdo liší, ikdyž nechce: například děti, které jsou na vozíčku, které neslyší nebo nevidí.“* (roč. 40, č. 2, s. 38-39). Na doprovodných obrázcích jsou dvě situace, při nichž se vždy jeden člověk chová k postiženému dobře, a druhý špatně, přehlíží druhého a nepomáhá mu.

V prosincovém čísle vyšel text **O Světlušce**, který byl označen jako pohádka. Nacházíme tu formální prvky pohádky (mluvící světluška), ale také obyčejných příběhů s dětským hrdinou (děti před školou). Pohádka si zachovává svou formu, vychází z ní poučení, či dokonce výstraha, obsah je ale zmytizovaný.

„Byla tu i Linda, veselá copatá holčička z 1. B, a její kamarádka Markéta. Jirka strčil do Ondry, až mu ulétla aktovka. A přistála zrovinka kousek před Lindou. Holčička o ni zakopla a jen taktak se vyhnula rozbitému obrubníku, který tu zlomyslně číhal, až si o něj někdo rozbije hlavu. Naštěstí hned přilétla Světluška a pomohla Lindě vstát. Jirkovi pořádně vyčinila. Nebyl by to ale Jirka, aby neměl pohotovou odpověď: 'No no, snad se zas tak moc nestalo. Mohla aktovku přeskočit nebo obejít! Copak je slepá?' 'Ano, Linda opravdu nevidí a ty jsi jí mohl ublížit,' odpověděla vlídně Světluška. Do Jirky jako když uhodí. Celý zčervenal, rudé měl určitě i palce u nohou. Tak moc se styděl... 'Příště už si dáš jistě pozor, není to tak těžké. Více se rozhlížej kolem sebe a možná spatříš věci, které jsi dříve neviděl,' volala ještě Světluška do větru.“ (roč. 40, č. 12, s. 28)

Označujícím jsou převážně obrázky dětí, které jsou ve věku jako čtenáři časopisu. Označovaným je odlišnost mezi lidmi, která se projevuje v různých formách, od odlišnosti dané zdravotním stavem přes sociální postavení až po rozdílnou národnost. Časopis přijímá mýtus rovnosti všech lidí a možnosti žít v bezkonfliktním tolerantním prostředí. Ačkoli v reálném světě tato rovnost neexistuje, mohl by tento mýtus působící na děti od raného věku pomoci přiblížit se alespoň na dohled ideálnímu stavu.

4.2 Dílčí závěry

Stejně jako v ročníku 20 docházíme k závěru, že téma rodiny, které je zdrojem základních společenských archetypů, je velice silně zastoupeno. Přežívá také rodinný stereotyp, podle nějž jsou funkce matky a otce téměř nezaměnitelné. To ovšem příliš nereflektuje skutečnou situaci v současné době, jelikož už to není výhradně žena, kdo je na rodičovské dovolené a bere veškerou starost o děti na sebe. Rozdílné jsou při porovnání obou ročníků některé pragmatické presupozice. Jako vhodný příklad poslouží právě rodina. Zatímco v ročníku 20 byla úplná rodina samozřejmostí, ve čtyřicátém ročníku tomu tak není, což potvrzuje věta z komiksu Barbánek: „*Jsmo rádi, že jste se nerozvedli.*“ (roč. 40, č. 9, s. 6-7).

Náš předpoklad se nepotvrdil v případě svátků: očekávaný vliv angloamerické kultury na prezentaci Velikonoc a Vánoc jsme nezaznamenali, naopak bylo snahou postihnout všeobecně křesťanské a také specificky české tradice.

Témata práce, vzdělávání a práce byla zastoupena a prezentována podle původních očekávání. Důraz byl kladen na individualitu dítěte, které není posuzováno podle školního prospěchu, ale podle různorodých dovedností. Charakteristické je i to, že časopis se snaží na některé mýty upozorňovat a poukazuje na to, že kvůli nim lidé nejednají dobře (přehlížení tělesně postižených, posmívání, strach z neznámého). S tímto jevem jsme se setkali pouze v ročníku 40, mýty jsou jak konstruovány, tak označovány a odhalovány, což jsme v ročníku 20 nevysledovali.

5. Reklamní sdělení

Reklama je jedním ze zásadních prvků, který změnil obsah časopisu po roce 1989. Před tímto rokem se v rubrice Sluníčko rodičům objevovala pouze upozornění na nově vycházející knižní tituly (Naše knihovnička, Knihy pro rodiče), na soutěže, pozvánky na výlety, kulturní akce nebo hodnocení již proběhlých událostí (Kulturní zpravodajství, Krátce z kultury). Všechny tyto zmíněné texty ovšem měly ovšem spíše recenzní charakter, nebyly reklamou v pravém slova smyslu. Zřídka se vyskytovala rubrika **Zprávy ze světa**, která informovala o dění v oblasti kultury určené pro dětské příjemce, jedním z témat byla například výroba hraček.²³

V ročníku 40 bylo reklamám věnováno vždy několik celých stran, většinou na začátku a konci časopisu, ale některé se objevovaly i uprostřed mezi redakčním obsahem a nebyly označeny jako inzerce. Reklamní sdělení můžeme podle obsahu rozdělit do několika skupin:

- produkty určené pro děti (knihy, oblečení, hračky)
- služby (speciální jízdenka ČD) nebo kulturní události (karnevaly, festivaly, rozhlasové vysílání pro děti)
- vlastní produkty vydavatelství Mladá fronta (nejčastěji časopisy Mateřídouška a Sunny English)
- jídlo a nápoje (mléčné výrobky, ovocné šťávy, cukrovinky)

Narozdíl od ostatních má poslední zmíněná skupina v naprosté většině případů formu redakčních textů. Často jsou tyto reklamy spojené se soutěží. Právě této skupině se budeme věnovat blíže.

Všem těmto reklamám je společné, že si půjčují formu nekomerčního sdělení. Reklamy na bonbóny Haribo (roč. 40, č. 5, s. 31) a JOJO (roč. 40, č. 5, s. 21) se tváří jako omalovánky; reklama nápojů značky Hello spojená se sms soutěží využívá známých seriálových postav ze Springfieldu: rodina Simpsonových je jak součástí bludiště a omalovánky, tak je na obalech produktů značky Hello. Formou komiksu jsou inzerovány výrobky Lipánek a Pribináček (objevil se ve všech číslech ročníku 40).

Reklamy čtenáře přímo oslovují, říkají mu, co má udělat a co ho čeká, pokud vyhraje nebo se zařídí podle pokynů.

„Vybarvi rodinku Simpsonů. Od 16. dubna začne SMS mánie, takže si nezapomeň koupit soutěžní nápoj. V SMS soutěži totiž můžeš vyhrát spoustu nádherných cen.“²⁴ (roč. 40, č. 5, zadní strana obálky).

„Vydej se ještě dnes na cestu s Asterixem! Čeká tě spousta různých překážek, dobrodružství a hlavně důležitý úkol. Zákeřní Vikingové unesli Goudurixe, synovce náčelníka kmene, a myslí si, že je naučí létat. Máš nejvyšší čas ho zachránit!“ (reklama na čokoládové vajíčko Kinder překvapení) (roč. 40, č. 2, zadní strana obálky).

„Ahoj kamaráde, je tu duben! Provedl jsi někomu aprílový žertík? Já ano – dnešní příběh je o tom, jak jsme se Žabkou napálili Kohout. Ještě teď se musím smát, jak se tvářil. Jestli je venku hezky, pojd' se mnou na hřiště. Tvůj kocourek Pribináček.“ (roč. 40, č. 4, s. 17).

K čemu dojdeme, když odhalíme mytologii vystavěnou těmito reklamami? Označujícím, resp. formou je specifický jazyk oslovující příjemce reklamy. Mýtus deformuje smysl (hra spojená s rozvíjením logiky, zručnosti, atd.) produkovaný výchozím materiálem (komiksové příběhy, omalovánky) a ponechává si z něj pouze formu. Signifikací mýtu je vnucená potřeba mít určitý produkt, protože je samozřejmou součástí života, přispívá k lepší náladě, svědčí zdraví a spojuje s přáteli, kteří se bez výrobku také neobejdou. Mýtus zde zapracoval dokonale, má imperativní charakter, koncept je jím naturalizován, inzerované výrobky a jejich vlastnictví jsou vnímány s naprostou přirozeností.

6. Závěr

V naší práci jsme porovnávali pět témat a jejich obraz v rámci dvou ročníků časopisu Sluníčko. Podle prvotní hypotézy nejsou změny v mytologizaci tak podstatné, což se nakonec projevilo zejména v případě tématu rodina. V obou zkoumaných obdobích se setkáváme se silně zakořeněným rodovým stereotypem: matka se stará o děti a o domácnost, zatímco otec chodí do práce a rozhoduje o řešení rodinných problémů. Postava otce je ovšem v pozadí, matce je věnována většina textů

souvisejících s rodinou. Na příkladu tohoto tématu je patrné, že se objevují rozdíly v samozřejmých pragmatických presupozicích, které se týkají hlavně soudržnosti rodiny.

V dalších tématech je situace komplikovanější a naše zjištění původní hypotézu překročila. Téma vzdělávání se oproti očekávání v ročníku 20 nevyskytuje; zastoupeno nebylo rovněž téma rozdíly mezi lidmi, kterému se naopak v ročníku 40 věnovalo celé číslo. Snahou bylo zbořit některé mýty o negativní výjimečnosti handicapovaných lidí, některé nevýhody byly dokonce ukazovány jako přednosti (např. moderní brýle). Podobně bylo ve čtyřicátém ročníku pojato téma vzdělávání. Ideologický nádech je patrný u témat svátky a práce v ročníku 20, v ročníku 40 se na tato témata nabízí odlišný pohled. Sváteční tradice jsou vysvětleny, nikoli jen popsány jako v ročníku 20, a navíc jsou uvedeny v křesťanském kontextu. Všeobecně vnímáme v ročníku 40 snahu zasazovat konkrétní problémy do širších souvislostí.

V čtyřicátém ročníku byla silně zastoupená reklama a pravidelně se objevuje fenomén prolínání reklamy s redakčním obsahem. Přítomnost a forma reklamy nás směřují k uvažování v duchu Ericha Fromma – mít, nebo být?²⁵ Dle obsahu ročníku 40 usuzujeme, že nastává posun od „být“ k „mít“. Zatímco pro ročník 20 je charakteristické konstatování existence např. důležitosti rodiny, zdraví, či práce, ročník 40 zdůrazňuje spíše materiální hodnoty. Reklamy vnucují představu, že vlastnictví určitého výrobku je samozřejmostí a nutností.

Podle očekávání jsme zjistili, že v ročníku 40 došlo v porovnání s ročníkem 20 ke zjednodušení syntaktické stránky i obsahu. Objevovalo se méně textu, více

pracovních listů, důraz je kladen na obrazová sdělení, která – jakožto druh primárního systému – dokáží rozkódovat i děti, které neumí číst.

Shrneme-li získané poznatky, docházíme k tomu, že ve Sluníčku se objevují některá témata, jichž se ideologie socialismu či kapitalismu nedotýkají (rodina, dětství, vzdělávání), a dochází tak k naplňování archetypů, z nichž plynou některé stereotypy. Jiná témata (svátky či práce) jsou naopak ovlivněna, a to především socialistickou ideologií, která souvisí kupříkladu s potlačením křesťanství nebo oslavou pracujících. Kapitalistickou ideologii sledujeme v komerčních sděleních v ročníku 40, která na sebe berou podobu redakčních textů.

Vzhledem k šíři tématu se nabízí možnost analyzovat Sluníčko z dalších hledisek a pomocí jiných metod. Práce s časopisy z většího časového úseku by umožnila popsat přesnější konstrukci světa, než o jakou jsme se pokusili my. I přes to, že jsme pracovali pouze s dvěma ročníky, považujeme naše zjištění za doklad o specifické konstrukci světa ovlivněné mytologií a ideologií.

Resumé

Cílem bakalářské diplomové práce bylo odhalení mytologie a ideologie v dětském časopisu Sluníčko. Pracovali jsme se dvěma ročníky, které vyšly v rozestupu dvaceti let, jeden v roce 1987, druhý v roce 2007. Na těchto materiálech jsme chtěli ukázat specifickou konstrukci světa, která je přizpůsobena dětským příjemcům. Použili jsme metodu sémiotické analýzy a vycházeli jsme přitom z Barthových konotačních řetězců a jeho pojetí mýtu jako sekundární narace. Porovnáním dvou ročníků vyšlých před rokem 1989 a po něm jsme chtěli dokázat, že změny v mytologizaci a ideologizaci nejsou tak podstatné.

Zpracovali jsme pět témat: rodina, svátky, vzdělávání, práce a rozdíly mezi lidmi. Ukázalo se, že naše teze je platná v případě tématu rodina, u ostatních jsme zjistili určité změny jak v mytologizaci, tak ideologizaci. Došli jsme také k tomu závěru, že po stránce syntaktické a obsahové došlo k významnému zjednodušení, převahu mají obrazová sdělení nad psaným textem. Významnou změnou je nástup reklamy po roce 1989, protože se tím objevil další materiál, který je silně ovládán mytologií a ideologií.

Summary

The aim of this study is to dispel myths and ideology in children's magazine Sluníčko. We worked with two volumes that had gone out in distance of twenty years, one volume in the years 1986/1987, second in the year 2007. Upon this materials we wanted to show the specific construction of reality that is adapted to child recipients. We used the method of semiotic analysis, we resulted from Barthes' theory of connotations and his conception of myths. The hypothesis of this study is: Changes in mythology and ideology aren't so substantial.

We worked up five subjects: family, festival, education, work and differences among people. Our hypothesis hasn't been absolutely confirmed because some differences between volume 20 and 40 occurred. The hypothesis holds only in the event of subject family. We also recognized that syntactical and contentual character has been simplified, visual messages predominate over written. The entrance of advertising after the year 1989 is significant change because ads are highly possessed by mythology and ideology.

Vysvětlivky

¹ Přesnější vymezení předškolního věku je tři až šest let, takže je časopis určen i pro děti v raně školním věku. Pro starší děti (od sedmi do čtrnácti let) vychází ve stejném vydavatelství časopis Mateřídouška.

² Například pravidelná rubrika „malované čtení“ (v ročníku 2007), v níž jsou některá slova, většinou podstatná jména, nahrazována jednoduchými obrázky

³ Claude-Lévi Strauss odmítá označení „primitivní“ národy, protože tyto národy jsou hnány jak pudově, tak svým intelektem, na což se ve srovnání s „vyspělou“ civilizací zapomíná. Raději používá označení „bez písma“. (Strauss, Claude-Lévi: 1993, s. 21-22)

⁴ Jako příklad uveďme obětování určitých lidí za účelem získání přízně bohů.

⁵ Piercův, resp. celkově americký přístup je triadický, tzn., že znaky dělí na ikony, indexy a symboly (Černý 2004: 26).

⁶ „Mýtus dnes“ je název teoretického pojednání v druhé části Barthesovy knihy *Mytologie*

⁷ Tyto kompetence vycházejí z údajů na webové stránce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy <http://www.msmt.cz/Files/HTM/RPnainternetu.htm>

⁸ Vycházíme z dělení Otakara Chaloupky v knize *O literatuře pro děti*.

⁹ viz Propp, Claude Lévi-Strauss, Franz

¹⁰ *Střapeček a Metlička* od Bronislava Libverdy. Komiks se skládal pouze z obrázků, jediným textem byl titulek, např. *Jak Střapeček a Metlička udělali pořádek na kluzišti* (Sluníčko, ročník 20, č. 5, s. 32)

¹¹ redakční texty: Barbánek, *Na hradě Bradě*, komerční text: komiks *Pribináček*.

¹² Přehled rubrik obou ročníků uvádíme v příloze.

¹³ zasloužilý umělec Michal Černík, Helena Čudová, ak. mal. Jiří Dixl, dr. Vladimíra Gebhartová, Pavel Jurkovič, dr. Miloš Kodejška, Jitka Kohoutová, Marie Kšajtová, dr. Eva Opravilová, CSc., ak. malíř Radek Pilař, Soňa Pilková.

¹⁴ např. „Kam chodí táta s mámou do práce. O Horské službě. Motivace rozhovorů o povoláních a přírodě, s. 22-23“ (Sluníčko, ročník 20, č. 12)

¹⁵ V originálním textu zde chyběly uvozovky.

¹⁶ Soupis výročí, tj. pouze datum a událost, vycházel každý měsíc, viz přehled rubrik ročníku č. 20.

¹⁷ Za zmínku stojí důsledné dodržování psaní malého písmene na počátku slova Vánoce.

¹⁸ „U mytických konceptů neexistuje stálost, mohou se vytvářet, střídat, rozkládat, zcela mizet. (...) Co potřebuji nejčastěji, jsou pojmy pomíjivé, spjaté s omezenými nahodilostmi: neologismy tu jsou nevyhnutelné. Čína je jedna věc, způsob, jakým si ji ještě před nedávnem mohl představovat francouzský maloburžoaz, je věc druhá: pro tuto specifickou směsici zvonečků, rikšů a opiových doupat nenacházím žádné jiné možné slovo než čínskost.“ (Barthes 2004: 119)

¹⁹ Pro přiblížení struktury textu originálního textu podtrhujeme slova, která byla vyjádřena obrázkem. Stejně postupujeme i u dalších citací z této rubriky v jiných kapitolách naší práce.

²⁰ První Sluníčko vyšlo v září 1967.

²¹ Zde je chyba, mělo být „po nejdelší noci“.

²² Viz poznámka 26.

²³ Uvádíme zde jednu – z dnešního pohledu kuriózní – ukázkou:
Hračka-informační bulletin hračkářského oboru 1987 přináší i tuto informaci. Vícefunkční elektronický medvěd.

Na americkém trhu se objevila nová elektronická hračka: plyšový medvěd ovládaný počítačem. Technické vybavení mu umožňuje realizovat řadu atraktivních funkcí: rozumí anglickým povelům, přijde, je-li zavolán, oznámí zvukem vstup další osoby do pokoje. Medvídek se usměje při polechtání na břicho, přede, když se mu poklepe na hřbet. Dokáže tancovat, pohybovat se a otáčet, stěžují si, když upadne.
My jen doufáme, že se brzy podaří vyrobit tak dokonalého medvídka, který si bude i sám hrát a nebude k tomu potřebovat vaše dítě. Red. (roč. 20, č. 11, s. 31).

²⁴ Poslední dvě slova byla zvýrazněna větším písmem, koncové uvozovky jsou nejspíš chybou tisku.

²⁵ Fromm, Erich. Mít, nebo být? „Existování v modu „mít“ znamená, že můj vztah ke světu je vztahem přivlastňování a majetnictví, vztahem, ve kterém chci každého a každou věc, včetně sebe, učinit svým majetkem. Existování v modu „být“ znamená, že musíme rozlišit dvě formy bytí. Jedna se odlišuje o „mít“ a znamená životnost a pravou vztažnost ke světu. Druhá forma bytí se odlišuje od zjevování a vyjadřuje pravou přirozenost, pravou skutečnost věci nebo člověka vůči klamnému zjevu.“ (Fromm 2001: 40)

Použitá literatura:

- AUSTIN, J. L.** *Jak udělat něco slovy*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2000. 172 s. ISBN 80-7007-133-8.
- BARTHES, Roland.** *Nulový stupeň rukopisu. Základy sémiologie*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1967.
- BARTHES, Roland.** *Rozkoš z textu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990.
- BARTHES, Roland.** *Mytologie*. Vyd. 1. Praha : Dokořán, 2004. 170 s. ISBN 80-86569-73-X.
- BUDIL, Ivo.** *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Vyd. 4. Praha: Triton, 2003. 487 s. ISBN 80-7254-321-0.
- CAMPBELL, Joseph.** *Mýty*. Praha: Pragma, 1998. 293 s. ISBN 80-7205-491-0.
- ČERNOUŠEK, Michal.** *Děti a svět pohádek*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1990. 187 s. ISBN 80-00-00060-1.
- ČERNÝ, Jiří; HOLEŠ, Jan.** *Sémiotika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 363 s. ISBN 80-7178-832-5.
- DOUBRAVOVÁ, Jarmila.** *Sémiotika v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 159 s. ISBN: 80-7178-566-0.
- ECO, Umberto.** *Skeptikové a těšitelé*. Vyd. 2. Praha: Argo, 2006. s. 367. ISBN 80-7203-706-4.
- ECO, Umberto.** *O zrcadlech a jiné eseje*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2002. 443 s. ISBN 80-204-0959-9.
- ECO, Umberto.** *Meze interpretace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004. 330 s. ISBN 80-246-0740-9.
- FAIRCLOUGH, Norman.** *Media discourse*. London: Arnold, 1995.
- FRANZ, Marie-Louise von.** *Psychologický výklad pohádek*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 182 s. ISBN 80-7178-260-2.
- FROMM, ERICH.** *Mít, nebo být?* Vyd. 1. Praha : Aurora, 2001. 242 s. ISBN 80-7299-036-5.
- HAWKES, Terence.** *Strukturalismus a sémiotika*. Vyd. 1. Brno: Host, 1999. 174 s. ISBN 80-86055-62-0.
- CHALOUPKA, Otakar.** *O literatuře pro děti*. Praha: Československý spisovatel, 1989.
- LÉVI-STRAUSS, Claude.** *Mýtus a význam*. Bratislava: Archa, 1993. 56 s. ISBN: 80-7115-052-5.
- MCLUHAN, Marshall.** *Jak rozumět médiím*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1991. 348 s. ISBN 80-207-0296-2.
- McQUAIL, Denis.** *Úvod do teorie masové komunikace*. S českou předmlouvou Jana Jiráka. Vyd. 1. Praha : Portál, 1999. 448 s. ISBN 80-7178-200-9.
- PIAGET, Jean; INHELDEROVÁ, Bärbel.** *Psychologie dítěte*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000. 143 s. ISBN: 80-7178-407-9.
- PROPP, Vladimír.** *Morfologie pohádky (se studií Lévi-Strausse)*. Praha: Ústav pro českou literaturu, 1970.
- REIFOVÁ, Irena & kolektiv.** *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 327 s. 80-7178-026-7.
- SAUSSURE, Ferdinand de.** *Kurs obecné lingvistiky*. Vyd. 2. Praha: Academia, 1996 (reprint vydání nakladatelství Odeon z roku 1989). 472 s. ISBN: 80-200-0560-9.
- ŠTĚDRÁ, Eva.** *Srovnání obrazu světa zprostředkovaného vybranými dětskými časopisy před listopadem 1989 a po něm*. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, 2001.

Elektronické zdroje:

DOLEŽALOVÁ, Kateřina. *Americký sen optikou postmoderny (sémioticko-naratologická analýza filmu Forrest Gump)*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2007. [cit. 2008-05-12]. Dostupný z WWW: <http://is.muni.cz/th/67909/fss_m/DP_DOLEZALOVA_Forrest_Gump.pdf>

JULÍNKOVÁ, Alena. *Zobrazení dětství a ideálů výchovy dětí v české a zahraniční časopisecké reklamě*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2006. [cit. 2008-05-12]. Dostupný z WWW: <http://is.muni.cz/th/102990/fss_b/Bakalarska_prace.pdf>

KAŠPÁREK, Michal. *Sémiotická analýza šotu o protestech železničářů z Televizních novin 23. 12. 2003*. [cit. 2008-05-12]. Dostupný z WWW: <http://michalkasperek.cz/skola/semiot_ks.html#literatura#literatura>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [cit. 2008-05-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/Files/HTM/RPnainternetu.htm>>

Prameny:

Sluníčko, ročníky č. 20 (1986/1987) a č. 40 (2007)

Seznam příloh

Obsah a forma rubrik ročníku 20

Obsah a forma rubrik ročníku 40

Příloha

Obsah a forma rubrik ročníku 20

- **titulní strana**

Kromě záhlaví s názvem časopisu, cenou, ročníkem a číslem, nebyla na titulní straně žádná slova. Zbytek plochy zabíral obrázek, na němž se ve všech 12 číslech objevovalo v nějaké situaci slunce.

- **malovaná pohádka (s. 2-5)**

Jeden z nejvíce proměnlivých prostorů, v němž se střídaly jak veršované, tak prozaické příběhy. Většina textů byla původních, některé však byly přejaté. Hlavními hrdiny byli lidé, zvířata i věci, v příbězích se vyskytovaly pohádkové či nadpřirozené motivy.

- **soudobá poezie pro děti (s. 6-7)**

Verše psali různí autoři, nejčastěji Václav Fischer, Jindřich Balík, Radka Flanderová a Zdena Brožová. Na dvojstránce bylo průměrně 5 až 6 básní na jedno společné téma, např. sport, rodina, roční období, atd. Důležitou roli měly doprovodné ilustrace.

- **písně s notovým záznamem (s. 8-9)**

V této rubrice pokaždé vycházely dvě písně. Jedna byla lidová, autorem hudby druhé písně byl Pavel Jurkovič

- **úzké pracovní listy (s. 10-17)**

Listy obsahovaly omalovánky, bludiště a vystřihovánky podněcující aktivitu čtenářů.

- **příběh se zvířecími hrdiny, případně věcmi (s. 18)**

Příběh měl někdy veršovanou formu, jindy to bylo jen krátké vyprávění v próze nejčastěji na téma slušné chování.

- **návody na sezónní činnost (s. 18)**

Tato rubrika se střídala s výše uvedenou na téže straně. Návod byl určen pro vedoucí jisker nebo učitelky ve školce a týkal se například vytváření velikonoční výzdoby nebo práce s přírodními materiály na táboře.

- **Malujeme (s. 19)**

Na této straně byly otištěny obrázky dětí.

- **soutěž Dobrý chodec (s. 20)**

V šesti číslech za sebou vycházely vystřihovánky s tématem bezpečnost v dopravě, za jejichž správné složení a odeslání kontrolních kupónů získaly děti průkaz Dobrého chodce.

- **úkol na... (leden až prosinec)** (s. 21)

Děti měly za úkol řešit úkoly procvičující logické uvažování, chápání prostoru, barevných kombinací, čísel apod.

- **Kam chodí táta s mámou do práce** (s. 22-23)

Povídání v ich-formě o zaměstnání jednoho nebo obou rodičů.

- **Divadlo z krabičky** (s. 24-25)

Známé i méně rozšířené pohádky zde byly převyprávěny netradičním způsobem. Pohádka měla často odlišný konec, než čtenáři znají z běžné verze.

- **poezie čerpající z lidové slovesnosti** (s. 26-27)

Krátké básničky, hádanky, rozpočítadla či frazémy byla často zaměřena na jedno téma, např. rodina, věci doma, zvířata, apod.

- **příběh s dětským hrdinou** (s. 28-29)

Příběhy českých autorů, které pojednávají o dětských hrdinech, zvířatech či věcech. V případě zvířat a věcí dochází k antropomorfizaci. Opakujícím se motivem je potrestání zla, napravení špatných vlastností nebo naopak prokázání morální čistoty.

- **Sluníčko dospělým** (s. 30-31)

Dvojstránka pro rodiče a další dospělé, kteří jsou v kontaktu s dětmi, plnila funkci listárny, oznamovatele a didaktického rádce. Nechyběla ani rubrika Významná výročí měsíce.

- **komiks Strápeček a Metlička** (s. 32)

Jediný komiks v časopisu přinášel příběhy dvou kamarádů, kteří spolu řešili drobné problémy.

Obsah a forma rubrik ročníku 40

- **titulní strana**

Na rozdíl od ročníku 20 se na titulní straně objevují kromě obrázků také slova. Ta ve zkratce naznačují obsah čísla, např. „vystříhni si Betlém“ (roč. 40, č. 12), „staň se princeznou“, „Červená Karkulka“ (roč. 40, č. 1), apod.

- **reklama** (s. 2)

Na této straně se objevovala v celém ročníku 40.

- **Nazdárek Hafánek** (s. 3)

Kočka Lízinka a pes Pupík v krátkém komiksovém příběhu představují hlavní téma čísla.

- **Barbánek** (s. 4-5)

Komiks o pejskovi Barbánkovi a rodině, s kterou žije, se také většinou dotýká hlavního tématu vydání.

- **Kubík Šikulík** (s. 6-7)

Příběhy chlapce Kubíka, který rád vynalézá nové, někdy i užitečné věci, často obsahují fantazijní prvky, např. vynález Robopsa (č. 6, roč. 40), superbot (č. 7, roč. 40). Vyprávění se v některých případech přímo týkají hlavního tématu časopisu, jindy jsou všeobecnější, a vztahují se například jen k ročnímu období.

- **Malované čtení** (s. 8)

Krátké povídky se zvířecími i lidskými postavami je tvořeno slovy a jednoduchými obrázky, které usnadňují čtení a rozvíjí dětskou představivost. Tato rubrika se vztahuje k hlavnímu tématu podobně jako Kubík Šikulík, někdy je to vztah spíše všeobecný.

- **pracovní list** (s. 9)

Pracovními listy miníme stránky obsahující zejména obrazové sdělení spojené s nějakou aktivitou, například vylučování bludiště, dokreslování obrázků, apod.

- **povídání o zvířatech** (s. 10-11)

Dvojstrana představuje jedno známé zvíře, např. vlka obecného (roč. 40, č. 1). Populárně naučný text doprovází omalovánka, vystřihovánka a případně další aktivita.

- **Učíme se s Lízinkou** (s. 12)

Tato rubrika rozvíjí dovednosti, které by dítě na konci předškolního roku mělo mít, např. znát barvy, orientovat se v prostoru či dokreslit obrázek podle pokynů.

- **Školička psaní** (s. 13)
Formou hry se děti učí dokreslovat jednoduché geometrické obrazce doplněné obrázky, což může být průprava k práci s Písankou na základní škole.
- **Počtář Pupík** (s. 14)
S postavičkou z rubriky Nazdárek Hafánek se děti učí počítat. Opět se pracuje pouze s obrázkem, na němž se počítají např. stejné květiny nebo hračky, důraz je také kladen na orientaci v obrázku.
- **Pribináček** (s. 15)
Komiks, jehož hlavní postavou je Kocourek Pribináček, je komerční obsah. Ke každému příběhu se vztahuje nějaký úkol, např. najít, co do obrázku nepatří (č. 1, roč. 40)
- **Rýmované číslice** (s. 16)
V každém čísle vyšel formou básničky návod na psaní jednotlivých číslic. Prostor byl věnován i samotnému grafickému znázornění číslice, což bylo spojeno s hrou, úkolem například bylo najít v obrázku procvičované číslo a vybarvit ho.
- **Sunny speaks English** (s. 17)
Rubrika je malým „kurzem“ angličtiny a současně upoutávkou na stejnojmenný časopis Mladé Fronty. Průvodcem rubriky i časopisu je tygřík Sunny.
- **Ježourek a Pírko** (s. 18)
Příběhy dvou kamarádů, ježka Ježourka a kosa Pírka, jsou vyprávěné ve čtyřech obrazech. Děti mohou podle obrázků vyprávět, co kamarádi prožívají, doprovodný text přesně popisuje, co se na obrázku odehrává.
- **pracovní listy** (s. 19-23)
Prostřední listy jsou vždy nabízí široký výběr aktivit, od vystřihovánek (dokonce i na pokračování), přes bludiště, až po omalovánky. Většina motivů je ze světa pohádek.
- **Nechytej mě za slovo** (s. 24)
Děti se prostřednictvím příběhů čertí dívky Dorky a její babičky učí význam běžně používaných frazémů, např. mít kliku (roč. 40, č. 8).
- **pracovní listy** (s. 25-29)
viz strany výše, s. 19-23

- **pohádky, příběhy s dětským hrdinou** (s. 30-31)

Na této dvoustraně se střídaly klasické pohádky a příběhy s dětskými, či zvířecími hrdiny. Také tyto příběhy obsahují pohádkové motivy. Př.: Jak víla Amálka nechala stát myslivce Mušku v lese (roč. 40, č. 4); O Markétce a vitamínech (roč. 40, č. 2).

- **Kdo chce vědět víc?** (s. 32-33)

Dvojstránka byla pokaždé zaměřená na určité téma, s nímž čtenáře velice poutavě seznamovala. Objevila se témata jako pohádky, život v trávě, Vánoce a další. Stručné texty s obrázky se prolínaly s mnoha různorodými úkoly. Děti mohly odpovídat na různé otázky, hádanky, některé úkoly umožnily procvičit počítání nebo logické přemýšlení.

- **Kutil Pupík** (s. 34)

V této rubrice se objevovaly návody na výrobu ozdobných předmětů, které se většinou tematicky vázaly k určitému měsíci nebo ročnímu období.

- **vystřihovánky** (s. 35)

- **Anketa, Malujeme** (s. 36)

Časopis se držel tradice předchozích let a alespoň půl strany věnoval kresbám čtenářů. Na zbytku strany děti odpovídají na anketní otázku (př. Jaká je tvoje nejoblíbenější pohádka?, roč. 40, č. 1), k odpovědi je připojena jejich fotografie obličeje s dokresleným tělem.

- **reklama** (s. 37)

- **Na hradě Bradě** (s. 38-39)

V komiksu se čtenáři setkávají s Barnabášovou rodinou, která žije na hradě Brada. Příběhy se odehrávají na hradě nebo v jeho blízkosti a často do děje zasahují zaklínadla a kouzla, která používají zejména děti Bibi a Bertík.

- informace o předplatném a dalších časopisech Mladé fronty, reklamy, tiráž (s. 40-44)